

Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΔΒΕ) ΜΑΘΗΣΗ ΓΙΑ ΜΙΑ ΖΩΗ

Η ιδέα της «δια βίου παιδείας» είναι τελικά μια καθαρά αρχαιοελληνική φιλοσοφία ζωής, του σωκρατικού «*γηράσκω αεί διδασκόμενος*». Ο ουμανιστικός της χαρακτήρας όμως, σαν κατάκτηση δηλαδή του **ανθρώπινου δικαιώματος για συνεχή οργανωμένη αυτο-επιμόρφωση**, αργεί υπερβολικά να γίνει πράξη. Μεμονωμένες περιπτώσεις πάντα υπήρχαν σε ορισμένες χώρες, κυρίως της Δύσης, όπως τα λαϊκά σεμινάρια των θεολογικών σχολών κατά την εποχή του Μεσαίωνα, τα νεοπλατωνικά εντευκτήρια στην Αναγέννηση, οι σχολές-εργαστήρια μαθητείας και αλληλο-δίδα-σκαλίας των συνδικάτων στην πρώιμη βιομηχανική περίοδο, κλπ.. Πολλές από εκείνες τις προσ-πάθειες αντικαθιστούσαν αυτό που αποκαλούμε σήμερα «*θεσμό της υποχρεωτικής εκπαίδευσης*».

Με την κατάκτηση υπέρ των λαών της κρατικής δέσμευσης για βασική παιδεία για όλους τους πολίτες, και με την κορύφωση της τεχνο-επιστημονικής επανάστασης που έφερε την μαζικοποίηση σε επαγγέλματα που απαιτούν υψηλή επιστημονική κατάρτιση, ο στόχος και τα μέσα της ΔΒΕ έχουν αλλάξει ριζικά. Δύο υπήρξαν, τις προηγούμενες τρεις δεκαετίες, οι **κύριες δυνάμεις που καθοδήγησαν τις προσπάθειες για ΔΒΕ**. Πρώτο, το γεγονός πως σημαντικό τμήμα της γενικής παιδείας του κάθε ανθρώπου θυσιάζεται υπέρ πιο συγκεκριμένων γνώσεων βιοποριστικής φύσεως. Δεύτερο, το γεγονός πως η επιστημονικο-επαγγελματική γνώση παλαιούται πλέον με πολύ ταχείς ρυθμούς. Και τα δύο αποτελούν ακόμη σήμερα τις δύο κεντρικές συνιστώσες της ΔΒΕ, την «*λαϊκή επιμόρφωση*» (*centers of adult education*) και την «*συνεχιζόμενη εκπαίδευση*» στα πλαίσια της τριτοβάθμιας (*continued university education*).

Πρόσφατα, με την παγκοσμιότητα ¹ στην πληροφόρηση και την γνώση, με το άνοιγμα των Πανεπιστημίων στην κοινωνία ², με την ετεροχρονισμένη για πολλούς εισαγωγή των ΤΠΕ (τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών) στην επαγγελματική τους πρακτική, με τις πολυπολιτισμικές παρεμβάσεις ³, και με τόσες άλλες δυναμικές των οποίων γινόμαστε καθημερινοί μάρτυρες, τα δεδομένα ξανα-αλλάζουν, χωρίς να μπορούμε να πούμε πως η χώρα μας ολοκλήρωσε τις προσπάθειες του προηγούμενου κύκλου. Υπάρχει όντως μια σημαντική καθυστέρηση της χώρας μας στον τομέα της οργανωμένης υψηλού επιπέδου μαζικής ενασχόλησης με την ΔΒΕ.

Σε συντομία, τα **ελληνικά δεδομένα στον τομέα της ΔΒΕ** είναι τα εξής : την δεκαετία του 1980 ξεκίνησαν τα κέντρα λαϊκής επιμόρφωσης απευθείας από την ΓΓΛΕ (*Γενική Γραμματεία Λαϊκής*

¹ Όρος πιο ουδέτερος από την αρνητικά φορτισμένη «*παγκοσμιοποίηση*». Ανάφερα περισσότερο στην «*αξία*» αυτής της κατάστασης ως μιας ρεαλιστικής ιδιότητας, παρά στον βίαιο χαρακτήρα μιάς μονολιθικής διεθνούς παρέμβασης η οποία συντελείται με οικονομικούς όρους. Ως προς αυτό το τελευταίο, η «*παγκοσμιότητα*» διαφέρει και ως προς τον όρο «*διεθνοποίηση*» που χρησιμοποιείται εναλλακτικά στον γαλλόφωνο κόσμο.

² Ο όρος αυτός αναφέρεται στη μαζικότερη πλέον πανεπιστημιακή εκπαίδευση, στις πιο μεθοδικές και ουσιαστικές σχέσεις με το παραγωγικό γίγνεθαι και την αγορά εργασίας, στην μεγαλύτερη κινητικότητα σπουδαστών καθηγητών και πανεπιστημιακών ερευνητών, στα προγράμματα εθνικής και διεθνούς διαπανεπιστημιακής συνεργασίας, στην οργάνωση διαλέξεων και την προσφορά σεμιναρίων επιμόρφωσης και κατάρτισης προς τον γενικό πληθυσμό, στην παρακολούθηση της πορείας των πτυχιούχων και τις συνεχείς επαφές μαζί τους, στην υποβοήθηση κάποιου συμπληρωματικού έργου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (πέρα από το εγκύκλιο πρόγραμμα) των σχολείων της περιοχής, στην υλοποίηση ουσιαστικών δημόσιων σχέσεων με τους ΟΤΑ που οδηγούν σε κοινές δραστηριότητες, κ.ο.κ..

³ Στον τρόπο ζωής, στις εμπορο-οικονομικές συναλλαγές, στα πολιτιστικά δρώμενα, στην συνύπαρξη με μεγάλους πλέον μεταναστευμένους πληθυσμούς, στην αλληλοδιείσδυση των πολιτισμών, κ.ο.κ..

Επιμόρφωσης), και αργότερα από τις επιχορηγήσεις προς τους Δήμους πολλοί εκ των οποίων ξεκίνησαν και από μόνοι τους σειρές οργανικά συνδεδεμένων διαλέξεων σε δικά τους «ανοικτά πανεπιστήμια» (ο όρος βέβαια χρησιμοποιήθηκε καταχρηστικά). Ταυτόχρονα λειτούργησαν άπειρα ΕΕΣ (Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών) πολλά εκ των οποίων αργότερα καλύφθηκαν από πιστοποιημένα ΚΕΚ (Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης) των ιδίων επιχειρηματικών συμφερόντων. Σήμερα, λειτουργούν πολλοί ιδιωτικοί επιμορφωτικοί οργανισμοί οι οποίοι διαχειρίζονται ταυτόχρονα κάποιο ΙΕΚ (Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης), κάποιο ΙΤΕΕ (Τεχνικό Επαγγελματικό Εκπαιδευτήριο), κάποιο ΙΚΕΚ, και τέλος κάποια ΕΕΣ για όλες τις υπόλοιπες μη-πιστοποιημένες μη-εγκύκλιες δραστηριότητές τους, κάτι που κρίνεται πως θολώνει ακόμη περισσότερο το εκπαιδευτικό τοπίο για την μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Σε αυτή λοιπόν την εθνική και διεθνή συγκυρία, το **πλαίσιο της φιλοσοφίας του «ΕΠΕΑΕΚ II» για την ΔΒΕ** κινήθηκε ως εξής : δυνητικοί επωφελούμενοι των χρηματοδοτούμενων δράσεων πρέπει να είναι ο μεγαλύτερος δυνατός πληθυσμός, αλλά δικαιούχοι φορείς υλοποίησης πρέπει να είναι μόνο τα Ιδρύματα της τριτοβάθμιας ως οι πλέον κατάλληλοι και πιστοποιημένοι για μια τέτοια υπόθεση φορείς. Διότι ναι μεν η ΔΒΕ αφορά ενήλικους αποφοίτους όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, αλλά χωρίς τέτοιες εμπειρίες θα ήταν δύσκολο στην σημερινή κατάσταση ένα Λύκειο ένα ΤΕΕ ή ένα ΙΕΚ να αναλάβει τέτοιους ρόλους.

Το ΥΠΕΠΘ, με τα «Σχολεία Β' Ευκαιρίας» και το «Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο» (ΕΑΠ) --τα οποία είναι ήδη υπαρκτοί θεσμοί που δουλεύουν μέσα στο πλαίσιο της ΔΒΕ φιλοσοφίας--, καλύπτει σε πολλά σημεία αυτό το κενό. Επιπλέον, υπό την επίβλεψη και χρηματοδότηση του ΥπΕργΚΑ λειτουργούν όλα τα ΚΕΚ τα οποία έχουν στόχο την βελτίωση της «απασχολησιμότητας» των πολιτών οποιασδήποτε ηλικίας με τα κατάλληλα εκπαιδευτικο-επαγγελματικά σεμινάρια. Υπάρχει λοιπόν ακόμη σήμερα έντονο το στοιχείο μιάς συμπληρωματικότητας μεταξύ των δύο Υπουργείων.

Το νέο ΕΠΕΑΕΚ επιδιώκει την ποιοτική διαφοροποίηση του ΔΒΕ έργου που αναλαμβάνεται από τα ΚΕΚ των Πανεπιστημίων και των ΤΕΙ, και για αυτό αυτά αναβαθμίζονται σε **ΙΔΒΕ (Ινστιτούτα Δια Βίου Εκπαίδευσης)** με την δυνατότητα χορήγησης πλήρους κύκλου πανεπιστημιακών σπουδών που οδηγούν σε πτυχία ισοδύναμα εκείνων των κανονικών προγραμμάτων σπουδών και με τρόπο παρόμοιο εκείνου που χρησιμοποιείται σήμερα από το ΕΑΠ. Παράλληλα, τα ΙΔΒΕ αναλαμβάνουν και σωρεία άλλων ειδών από σεμιναριακές παρεμβάσεις ΔΒΕ στοχευμένων προς τον πληθυσμό των πτυχιούχων αλλά και προς τον γενικό πληθυσμό. Ακολουθεί λεπτομερειακότερη παρουσίαση του προγράμματος.

1. Το μέλλον της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης στην Ελλάδα βάσει των σχεδιασμών του «ΕΠΕΑΕΚ II»

Τα **βασικά πεδία δράσης** στα πλαίσια μιας σύγχρονης στρατηγικής για τη δια βίου μάθηση δίνονται από την κοινοτική πρωτοβουλία-πλαίσιο για το «*life-long learning*»⁴. Αυτά είναι :

I. Παροχή νέων βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων για όλους.

Στην πληροφορική, τις ξένες γλώσσες, την τεχνολογία, το επιχειρηματικό πνεύμα και τις κοινωνικές δεξιότητες, μαζί με τις παραδοσιακές δεξιότητες της γραφής, της ανάγνωσης και της αριθμησης.

⁴ «A Memorandum on Lifelong Learning» (Υπόμνημα σχετικά με την Εκπαίδευση καθόλη τη Διάρκεια της Ζωής), SEC 1832, 30/10/2000, 46 ps.

II. Αύξηση των επενδύσεων στους ανθρώπινους πόρους.

Η επένδυση σε ανθρώπινους πόρους αποτελεί βασική προτεραιότητα της οικονομίας. Οι ιδιωτικές οικονομικές δυνάμεις πρέπει να πεισθούν στην αναγκαιότητα αυτής της άυλης επένδυσης ώστε να πραγματοποιηθεί το όραμα της κοινωνίας της γνώσης.

III. Ανάπτυξη των καινοτομιών όσον αφορά τη διδασκαλία και τη μάθηση.

Ανάπτυξη πιο αποτελεσματικών μεθόδων και πλαισίων διδασκαλίας με αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας.

IV. Αξιολόγηση της εκπαίδευσης.

Βελτίωση των τρόπων αξιολόγησης της συμμετοχής και των αποτελεσμάτων της εκπαίδευσης.

V. Αναθεώρηση των τρόπων Προσανατολισμού και Συμβουλευτικής.

Εξασφάλιση στον καθένα της εύκολης πρόσβασης σε καλής ποιότητας πληροφορίες και παροχή συμβούλων σχετικά με τις δυνατότητες σπουδών καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής.

VI. Η εκπαίδευση να έρθει πιο κοντά στην οικογένεια.

Η εκπαίδευση να γίνει κινητήριος μοχλός της τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης. Να αναπτυχθούν εταιρικές σχέσεις και συμπράξεις και να γίνουν τα σχολεία και τα κέντρα εκπαίδευσης, που θα είναι συνδεδεμένα στο *Internet*, προσιτά μέσω συστημάτων ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε άτομα όλων των ηλικιών.

Για την προώθηση του νέου μοντέλου ΔΒΕ, το Μέτρο 2.5 του «ΕΠΕΑΕΚ II»⁵ είναι συνολικά αφιερωμένο στην ΔΒΕ και **περιλαμβάνει «Πράξεις»** που θα συμβάλλουν στην υλοποίηση των προγραμμάτων που προβλέπονται από τον υπό ψήφιση Νόμο και που κατηγοροποιούνται ως εξής :

Κατηγορία Πράξεων α : Ανάπτυξη των ΙΔΒΕ και του ΕΑΠ

Θα υποστηριχτούν όλες οι απαραίτητες ενέργειες για την αρχική εγκατάσταση και λειτουργία των υπό θεσμοθέτηση ΙΔΒΕ καθώς και για την περαιτέρω ανάπτυξη και λειτουργία του ΕΑΠ.

Κατηγορία Πράξεων β : Ανάπτυξη και λειτουργία προγραμμάτων άτυπης ΔΒΕ

Θα αναπτυχθούν και θα υλοποιηθούν, σύμφωνα με τα προδιαγεγραμμένα στο νομοσχέδιο, τα ακόλουθα προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης :

- **Προγράμματα επιμόρφωσης :**

Τα προγράμματα αυτά είναι βραχύχρονα (περίπου 80 ωρών) μέσα από ανεξάρτητες διδακτικές ενότητες και οδηγούν σε πιστοποιητικό επιμόρφωσης. Απευθύνονται σε κατόχους τίτλου απολυτηρίου ενιαίου λυκείου ή αντίστοιχο τίτλο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης συμπεριλαμβανομένων πτυχίων ΤΕΕ α' και β' κύκλων.

- **Προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης :**

Τα προγράμματα αυτά είναι βραχύχρονα (80 περίπου ωρών) απευθύνονται αποκλειστικά σε πτυχιούχους Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οδηγούν σε χορήγηση πιστοποιητικού συνεχιζόμενης εκπαίδευσης.

- **Προγράμματα συμπληρωματικής εκπαίδευσης :**

Τα προγράμματα αυτά είναι μεγαλύτερης διάρκειας (άνω των 200 ωρών) απευθύνονται σε πτυχιούχους Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οδηγούν σε χορήγηση πιστοποιητικού συμπληρωματικής εκπαίδευσης.

Στα παραπάνω σεμινάρια και προγράμματα είναι δυνατή η παρακολούθηση μεμονωμένων διδακτικών ενοτήτων (σπονδύλων, *modules*) που οδηγούν σε χορήγηση πιστοποιητικού επιτυχούς παρακολούθησης των αντιστοίχων ενοτήτων, και πιθανώς σε πιστοποίησιμο

⁵ Μέτρο 2.5 του «Συμπληρώματος Προγραμματισμού», Μάιος 2001, σελς. 179-194

αρθρωτό πρόγραμμα. Αυτή η κατηγορία πράξεων θα χρηματοδοτηθεί εφόσον τα έργα προβλέψουν και εκτελέσουν με επιτυχία ειδικά μέτρα για την βιωσιμότητα τους.

Κατηγορία Πράξεων γ : Προγράμματα τυπικής εκπαίδευσης

• **Προγράμματα Πτυχίου:**

Τα προγράμματα αυτά είναι αντίστοιχα των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών που παρέχονται στα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οδηγούν σε χορήγηση ισότιμου πτυχίου. Απευθύνονται σε άτομα ηλικίας άνω των 25 ετών με απολυτήριο Ενιαίου Λυκείου ή αντίστοιχο τίτλο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σε πτυχιούχους άλλων Τμημάτων. Η διδασκαλία μπορεί να παρέχεται και εξ αποστάσεως όπως το πράττει το ΕΑΠ ή κάνοντας χρήση νέων τεχνολογιών (τηλεκπαίδευση) ή με τον συμβατικό τρόπο ή και με μικτό τρόπο καθώς και με την παρακολούθηση εντατικών κύκλων σπουδών (θερινά τμήματα κ.λ.π.).

• **Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών:**

Θα χρηματοδοτηθούν επίσης προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών με διαδικασίες ευέλικτης διδασκαλίας (ανοικτή, εξ αποστάσεως, σεμινάρια, εντατικοί κύκλοι μαθημάτων, θερινά μαθήματα, κλπ.).

Για τον σχεδιασμό και την έναρξη λειτουργίας «προγραμμάτων τυπικής εκπαίδευσης» από τα ΙΔΒΕ θα απαιτείται έγκριση από τα οικεία ανώτατα διοικητικά όργανα των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Σύγκλητος ή Διοικητικό Συμβούλιο).

Τονίζεται ότι μεταβατικά, θα συνεχιστεί η λειτουργία και η χρηματοδότηση των ΠΣΕ (Προγράμματα Σπουδών Επιλογής) μέχρι την αποφοίτηση των εισαχθέντων φοιτητών. Παράλληλα μέχρι τη θεσμοθέτηση των ΙΔΒΕ προβλέπεται η χρηματοδότηση του ΕΑΠ για την επέκταση του θεσμού της δια βίου μάθησης. Αναμένεται ότι με την ίδρυση των ΙΔΒΕ θα δημιουργηθούν συνθήκες άμιλας και αλληλοσυμπλήρωσης μεταξύ των δύο θεσμών δια βίου εκπαίδευσης (ΕΑΠ και ΙΔΒΕ).

Κατηγορία Πράξεων δ : Δραστηριότητες συνεχούς αυτο-βελτίωσης

Μετά την ίδρυση οργάνωση και αρχική λειτουργία τους, τα ΙΔΒΕ θα μπορούν να προβούν σε συνεργασίες είτε μεταξύ τους, είτε με το ΕΑΠ, είτε με επιμελητήρια και επιστημονικές ενώσεις, καθώς και να εκπονούν μελέτες και να αναπτύσσουν μεθόδους για αποτελεσματικότερους τρόπους εκπαίδευσης και για αξιολόγηση της λειτουργίας τους και πιστοποίηση των προσφερόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών τους.

• **Συνεργασίες :**

Δικαιούχοι έργων μπορεί να είναι και «δίκτυα συνεργασίας» για τα οποία οι κανόνες επιλεξιμότητας δράσεων και δαπανών θα παραμείνουν οι ίδιες όπως και για τα μεμονωμένα ΙΔΒΕ ή το ΕΑΠ.

• **Μελέτες :**

Τα ΙΔΒΕ θα προωθήσουν την διενέργεια μελετών που θα έχουν σαν στόχο τον εντοπισμό των αναγκών για δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση, και οι οποίες θα βοηθήσουν στο συντονισμό όλων των ενεργειών που γίνονται πανελλαδικά κυρίως στην περίπτωση ΙΔΒΕ και δικτύων συνεργασίας τα οποία είναι μοναδικά στην πλειονότητα των προσφερόμενων από αυτά υπηρεσιών δια βίου εκπαίδευσης.

• **Ερευνητικές και Καινοτομικές Δραστηριότητες :**

Τα ΙΔΒΕ και το ΕΑΠ θα προωθήσουν την ανάπτυξη ερευνητικών και καινοτομικών δραστηριοτήτων αναγκαίων για την υποστήριξη αλλά και τη συνεχή ανάπτυξη και ποιοτική βελτίωση του εκπαιδευτικού τους έργου. Μεταξύ των δράσεων που θα εκτελεστούν περιλαμβάνονται η ανάπτυξη και παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και μέσων, η έρευνα για την αποτελεσματικότερη δυνατή αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογιών, η ανάπτυξη διδακτικών και παιδαγωγικών μεθόδων για τις διάφορες μορφές δια βίου εκπαίδευσης.

- **Σύστημα αξιολόγησης-πιστοποίησης :**

Τα ΙΔΒΕ θα υποστηρίζουν τη δημιουργία ενός συνεχούς συστήματος αξιολόγησης των δομών και λειτουργίας των προγραμμάτων σπουδών δια βίου εκπαίδευσης. Στόχο θα αποτελεί η δημιουργία ιδρυματικών ή διϊδρυματικών συστημάτων πιστοποίησης για την κατοχύρωση των δομών που ήδη υπάρχουν ή πρόκειται να δημιουργηθούν, την διασφάλιση της ακαδημαϊκότητας, και την πιθανή χορήγηση πιστωτικών διδακτικών μονάδων των με επιτυχία περαιώμενων *modules* έναντι βασικού ή μεταπτυχιακού τίτλου.

2. Οι Εξελίξεις στην Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση

Η **συνεχιζόμενη εκπαίδευση** (*continued/continuing education*) ως αυτόνομος όρος πρωτοεμφανίζεται στις αγγλο-σαξωνικές χώρες την δεκαετία του 1960 και επικράτησε να αναφέρεται στην προσφορά επαγγελματικής κατάρτισης σε αποφοίτους Πανεπιστημίων. Ήταν σαφές πως στα «**επιστημονικά επαγγέλματα**» έπρεπε η γνώση να εμπλουτίζεται με τις νέες επιστημονικές ανακαλύψεις οι οποίες αφορούσαν άμεσα την καλή επιτέλεση του επαγγελματικού λειτουργήματος, και την προσπάθεια εμπλουτισμού αναλάμβαναν με δικές τους πρωτοβουλίες οι εθνικής εμβέλειας επιστημονικο-επαγγελματικοί σύλλογοι και σωματεία (*scientific societies*).

Αυτή όμως η αντίληψη και πρακτική έχει σήμερα ξεπερασθεί σε πολλές ταυτόχρονα διαστάσεις. Η **σειρά των επεκτάσεων** στην πρακτική που ακολουθήθηκε διεθνώς ήταν χρονολογικά σχεδόν η εξής:

- i. Θεωρήθηκε πρώτα από όλα πως, για πρακτικούς και εφαρμοστικούς λόγους, οι «**δεξιότητες**» (*aptitudes*, ως οντολογικό αντικείμενο διαφορετικής υφής από ότι η καθαυτού «γνώση» *knowledge*) αποτελούσαν κεντρικό ζητούμενο στην σωστή ενασχόληση με το επάγγελμα, πολύ περισσότερο από ότι οι ίδιες οι «**ξερές γνώσεις**».
- ii. Εξετιμήθηκαν παράλληλα και άλλου τύπου γνώσεις και δεξιότητες οι οποίες δεν προέρχονταν από τα στενά πλαίσια της ειδικότητας, αλλά ουσιαστικά αποτελούσαν ένα είδος **προχωρημένης εγγραμματοσύνης**, π.χ. επιστημονικο-τεχνική ορολογία σε διεθνείς γλώσσες, οργάνωση συγγραφής υπομνημάτων, χρήση Η/Υ, κλπ.
- iii. Μετά, από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, άρχισαν και **τα ίδια τα Πανεπιστήμια** να εισέρχονται στον χώρο της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, αφού για αρκετά θέματα ήσαν ήδη κατ' εξοχήν γνώστες, όπως για τις υπολογιστικές μεθόδους, το *management*, την χρήση εξοπλισμού προηγμένης τεχνολογίας, κλπ.
- iv. Συγχρόνως επεκράτησε πλέον η ιδέα πως στόχος της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης που αφορούσε την ίδια την ειδικότητα δεν ήταν μόνο ο εμπλουτισμός με πιο σύγχρονες γνώσεις και δεξιότητες, αλλά και η **αναθεώρηση των παλαιών** που οι απόφοιτοι είχαν ήδη διδαχθεί, διότι «**απαξίωση**» των παλαιών γνώσεων συνήθως δεν σημαίνει παντελή κατάργησή τους, αλλά ανάγκη για εκσυγχρονισμό τους με τα νέα δεδομένα της επιστήμης.
- v. Οι συνθήκες (iii) και (iv), καθώς και η προγενέστερη παράδοση της χορήγησης σεμιναρίων από τα «**επιστημονικά συνδικάτα**» ανεξαρτήτως της πανεπιστημιακής καταγωγής των εκπαιδευομένων, συνέτεινε όπως τα «**Κέντρα Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης**» (ΚΣΕ) των Ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης προσφέρουν τις υπηρεσίες τους και σε

αποφοίτους άλλων ΑΕΙ και ΤΕΙ, και όχι μόνο των δικών τους πτυχιούχων και διπλωματούχων.

- vi. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, και λόγω ότι τα ΚΣΕ δρούσαν σε ένα ευρύτερο συμμετοχικό πλαίσιο των Πανεπιστημίων μέσα στις κοινότητες στις οποίες λειτουργούσαν, και λόγω της ραγδαίας εξάρτησης όλων των μη-πανεπιστημιακών επαγγελματιών από τις νέες μεθόδους και τεχνολογίες, η «συνεχιζόμενη εκπαίδευση» προσφέρθηκε πλέον και στις **υπόλοιπες κατηγορίες αποφοίτων της μετα-υποχρεωτικής εκπαίδευσης**, και όχι μόνον της τριτοβάθμιας.
- vii. Κατά την επόμενη δεκαετία, ο τρόπος παροχής της «συνεχιζόμενης εκπαίδευσης» απέκτησε μεγαλύτερη ποικιλία λόγω τεχνολογικής ευελιξίας. Ξεκίνησαν οι **πειραματισμοί με τηλεεκπαίδευση**, μερική ή ολική, στην αρχή με βιντεοταινίες και fax, και αργότερα με το Διαδίκτυο και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Στις περιπτώσεις που οι πειραματισμοί αυτοί εστέφοντο με επιτυχία, οι τεχνικές αυτές άρχισαν να διεισδύουν και στα επίσημα προγράμματα σπουδών των Πανεπιστημίων, δηλαδή στις προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές.
- viii. Όσο περισσότερο η συνεχιζόμενη εκπαίδευση αποκτούσε και περιεχόμενο έξω από την ειδικότητα, και όσο ο τρόπος παροχής εκσυγχρονιζόταν με βάση τις τεχνολογίες των Η/Υ, τόσο περισσότερο εμφανίζονταν διεθνώς και **ιδιωτικές προσπάθειες** για συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Αυτό εξανάγκασε τις επιστημονικο-επαγγελματικές ενώσεις και τα επιμελητήρια να αποφασίσουν να εισέλθουν και αυτά στον ανταγωνισμό (αφού η επιχείρηση φαινόταν να γίνεται επικερδής και η επαγγελματική δεοντολογία κινδύνευε ενδεχομένως να εξοκειλεί), ξαναφέροντάς τα και πάλι στο προσκήνιο, αλλά σε κλαδικό και τοπικό επίπεδο, όχι σε εθνικό όπως παλαιότερα.
- ix. Καθώς ωριμάζε η επανάσταση στα τεχνολογικά μέσα παροχής της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, αυτό επέφερε σημαντικές αναθεωρήσεις στον τρόπο επίτευξης της μάθησης. Δηλαδή **άλλαξε η παιδαγωγική πρακτική** καθώς και η διδακτική προσέγγιση, και η παλαιά μορφή σεμιναρίων (*conventional seminar delivery*) πεπαλαιώθηκε οριστικά.
- x. Για οικονομία δυνάμεων, --λόγω του εξωπανεπιστημιακού ανταγωνισμού από ιδιωτικούς επιμορφωτικούς φορείς και συλλόγους--, τα Πανεπιστήμια όλο και περισσότερο τελευταία προσπαθούν να δημιουργήσουν **ευέλικτα προγράμματα** συνεχιζόμενης εκπαίδευσης τα οποία εύκολα να υποκλιμακώνονται ή να εμβαθύνουν προς τις προπτυχιακές ή τις μεταπτυχιακές σπουδές αντίστοιχα. προς αυτή την κατεύθυνση βοηθούν και οι πειραματισμοί για την πιθανή συσσώρευση πιστωτικών διδακτικών μονάδων από την παρακολούθηση «εκπαιδευτικών σπονδύλων» (*modules*) από την συνεχιζόμενη εκπαίδευση προς μελλοντική απόκτηση κάποιου προπτυχιακού ή μεταπτυχιακού τίτλου.
- xi. Τέλος, καταρρίφθηκε και ο παράγοντας της τυχαίας και σποραδικής ενημέρωσης με την αδήριτη αναγκαιότητα αυτή η ενημέρωση να έχει συνεχή και άμεσα βιοματικό χαρακτήρα, να ασκείται δηλαδή ως μια διεργασία που οδηγεί σε «**δια βίου μάθηση**» (*life-long learning*).

Συμπερασματικά, κατά την τελευταία τριακονταετία, η μονόχρωτη σποραδική και θεωρητική μετα-πανεπιστημιακή κατάρτιση που συμπληρώνει την αξιοπιστία της επιστημονικής ειδικότητας μετατράπηκε σε ένα πλούσιο εργαλείο συνεχούς επιστημονικο-επαγγελματικής καλλιέργειας γνώσεων και δεξιοτήτων, γενικών και ειδικών, προσφερόμενο με σύγχρονους γοητευτικούς τρόπους, και με άμεση σύνδεση τις περισσότερες φορές με περαιτέρω εκπαιδευτικο-επαγγελματικές πιστοποιήσεις, καλύπτοντας μάλιστα όλες τις βαθμίδες της μεταλυκειακής εκπαίδευσης και αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης.

3. Η Μετα-Δευτεροβάθμια Άτυπη Εκπαίδευση

Ταυτόχρονα με την συνεχιζόμενη εκπαίδευση, και σε αρκετές περιπτώσεις ακόμη πιο μπροστά, οι προηγμένες κοινωνίες ανεζήτησαν μια γενικότερη αναβάθμιση του εκπαιδευτικο-επαγγελματικού και μορφωτικού επιπέδου των πολιτών τους. Δημιουργήθηκαν κέντρα επιμόρφωσης ενηλίκων (*adult education centers*), κρατικά και δημοτικά προγράμματα λαϊκής επιμόρφωσης (*people's schools*), σχολές γονέων (*parents training*), κέντρα ελευθέρων σπουδών για **συμπληρώματα στην γενική παιδεία** (*general education supplements*), κυρίως για καλλιτεχνική παιδεία και καλλιτεχνικές συμμετοχικές δραστηριότητες, για πληροφορικό αλφαριθμητισμό (*information-age literacy*), για γλωσσομάθεια, κλπ.. Πιο πρόσφατα, και λόγω των ευκολιών από την ύπαρξη του Διαδικτύου, αναπτύσσονται και **αλληλο-εκπαιδευτικές δραστηριότητες**, όπως τα καλούμενα «*e-communities*» πάνω κυρίως σε θέματα πολιτικο-κοινωνικά και «χομπύστικα», τα «*on-line encyclopedic fora*» όπου οι συμμετέχοντες δημιουργούν από κοινού κάποιες ειδικές βάσεις γνώσεων και μετά ενδεχομένως τις λανσάρουν ως «*thematic portals*», κλπ..

Γενικά, έγινε αντιληπτό πως πρέπει να ανέβει το μορφωτικό επίπεδο των πολιτών, είτε εργάζονται με επιτυχία είτε όχι, είτε προχώρησαν παλαιότερα στην ζωή τους σε μετα-υποχρεωτική εκπαίδευση είτε όχι. Οι εξελίξεις στην λογοτεχνία, η περιβαλλοντική αγωγή και η οικολογική ευαισθητοποίηση, η εξοικείωση με τις ιδιαιτερότητες των ατόμων με ειδικές ανάγκες, η παιδαγωγική κατάρτιση, οι αρχές διοίκησης, η γλωσσομάθεια και η συνακόλουθη πολυπολιτισμική εξοικείωση, ο πληροφορικός αλφαριθμητισμός, κλπ., αποτελούν σήμερα ζητούμενα για όλους τους πολίτες.

Αυτό αποδεικνύεται παντοιοτρόπως. Συχνά τα εθνικά κέντρα μελετών για θέματα συνεχιζόμενης κατάρτισης και εκπαίδευσης ενηλίκων απασχολούνται άμεσα με τα θέματα αλφαριθμητισμού (π.χ. η NCSALL συνεργασία ⁶ που εδρεύει στο Harvard) και με τα θέματα σύνδεσης της δια βίου εκπαίδευσης με τις σύγχρονες δυνατότητες των τοπικών βιβλιοθηκών (π.χ. το εθνικό ινστιτούτο PLLI ⁷ του Υπουργείου Παιδείας των ΗΠΑ). Βασική μέριμνα όλων των προσπαθειών αυτού του τύπου είναι ουσιαστικά η **βελτίωση του δείκτη μόρφωσης** (σε εύρος και επιλεκτικές εμβασύνσεις) για όλους τους πολίτες σε επίπεδο μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ανεξάρτητα από τον επαγγελματικό παράγοντα (π.χ. το «National Research Center on Postsecondary Improvement» του πιο πάνω οργανισμού PLLI).

Οι **έξι περιοχές έρευνας** που προτείνονται από το παραπάνω Ίδρυμα ⁸ είναι οι εξής :

- οργανωτική αναδιάρθρωση υπηρεσιών προσφοράς **μεταδευτεροβάθμιας μορφωτικής βελτίωσης** (χρησιμοποιείται ο όρος «*postsecondary improvements*»)
- μηχανισμοί προσαρμογής γνώσεων και δεξιοτήτων σε μεταβαλλόμενα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά περιβάλλοντα (χρησιμοποιείται ο όρος «*transition in education and work*»)

⁶ «National Center for the Study of Adult Learning and Literacy», statement of purpose, last revision October 2001, 7 ps., «www.gseweb.harvard.edu/~ncsall/ncsalldes.html» (downloaded 7/11/2001)

⁷ «National Institute on Postsecondary Education, Libraries and Lifelong Learning», statement of purpose, March 2000, 6 ps., «www.ed.gov/offices/OERI/PLLI/nrcal.html» (downloaded 7/11/2001)

⁸ «Research Agenda for NRCPI : Six Project Areas», March 2000, 6 ps. «www.ed.gov/offices/OERI/PLLI/cpira.html» (downloaded 7/11/2001)

- δείκτες προσωπικών επιτευγμάτων σε μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση και συνάρτησή τους με επαγγελματικές επιτυχίες (χρησιμοποιείται ο όρος «*postsecondary achievements*»)
- ανάπτυξη δεξιοτήτων κατάρτισης σε εκπαιδευτές και εξορθολογισμός επαγγελματικής τους ανέλιξης (χρησιμοποιείται ο όρος «*professional teaching development*»)
- μέθοδοι αξιολόγησης του βαθμού απορρόφησης των υπηρεσιών μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από τους μαθητευόμενους (χρησιμοποιείται ο όρος «*assessment of student learning*»)
- αναβάθμιση ποιότητας, παραγωγικότητας και αποτελεσματικότητας σε οργανισμούς προσφοράς μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κατάρτισης και μόρφωσης.

Θέματα που απασχολούν σήμερα την παροχή συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, και γενικότερα την διαβίου μάθηση, συχνά μέσω μερικής ή συνολικής τηλεεκπαίδευσης, συνεργατικών ή μη-συνεργατικών σχημάτων, είναι ⁹ :

- πώς να επιβιώνει το ενδιαφέρον των μαθητευομένων σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα που εκκολάπτονται σε διδακτικές καταστάσεις αρκετά πολυπρόσωπες, ή τουναντίον, και απρόσωπες
- πώς ο εθελοντισμός βοηθά την αλληλο-διδασκαλία, διάφορα δηλαδή είδη με διάφορες ονομασίες (όπως «*collaborative knowledge-building*», «*Internet-based shared environments*», «*online learning communities*», «*participatory self-instruction*», κλπ.)
- πώς η διδακτική εμπειρία να γίνεται βίωμα που βασίζεται στην επίλυση ρεαλιστικών προβλημάτων παιδείας ή εργασίας (*problem-based learning processes in virtual learning environments*)

Κατά αυτούς ¹⁰ οι οποίοι ασκούν μια **κριτική προσέγγιση στα θέματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης**, μια **θεωρία δια βίου μάθησης** (*theory of life-long learning*) οφείλει να συνεξετάσει τρεις οικογένειες παραγόντων :

- μια θεωρία που να ρυθμίζει την ποιότητα και το επίπεδο στο οποίο θα πρέπει να παρέχεται η εκπαίδευση-μάθηση (*settings to provoke high quality learning*)
- μια θεωρία που να βελτιστοποιεί την διάδραση του εκπαιδευόμενου με το εκπαιδευτικό περιβάλλον που θα του παρέχεται, ένα δηλαδή «*theory of learner-teacher interaction*», όπου ως εκπαιδευτής λογίζεται το όλο εκπαιδευτικό-καθοδηγητικό σχήμα που απαρτίζει αυτό που θα λέγαμε «εικονικό εκπαιδευτή» [*virtual instructor*] είναι το σύνολο όλων των παραγόντων που προσφέρουν εκπαίδευση, δηλαδή το σύνολο των πραγματικών εκπαιδευτών και των ηλεκτρονικών βοηθημάτων τους].
- μια θεωρία επίτευξης μάθησης (*educational learning theory*) μέσω των ευρύτερων συνεργατικών σχημάτων που εμπλέκονται (*collaborative networks of agents involved in the educational process*)

Το θέμα της αποκεντρωμένης ή συγκεντρωτικής διάχυσης του υλικού τηλεδιδασκαλίας συναρτάται από διάφορους λειτουργικούς, ψυχολογικούς και πληροφορικούς παράγοντες. Κατά τον Sorensen ¹¹ η **τυπολογία των επιπέδων γνωστικής ενημέρωσης** είναι κατά σειρά βάθους η εξής : «*trivia, entertainment, participation, art, work, continued education, intellectual challenges*». Διακρίνουμε πως η υπόθεση της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης είναι η αμέσως λιγότερο δύσκολη από την πιο απαιτητική όλων, αυτήν της εξυπηρέτησης διανοητικών και πνευματικών προκλήσεων,

⁹ «ICLS 2000 Proceedings held in the Un. of Michigan», 3 papers in the category «lifelong learning» and 6 in the category «distributed learning environments», 4-th Int'l Conf. of the Learning Sciences, 2000
«www.umich.edu/~icls/proceedings/keyword.html» (downloaded 7-9 Nov. 2001)

¹⁰ «A Critical Analysis of Life-Long Learning and its Implications for Teachers' Professional Development», G. Harvard, European Yearbook of Comparative Studies in Teacher-Education, 1996, ps. 114-140
«www.fb3.uni-osnabrueck.de/lehrende/sander/datenbank/laender/United%20Kingdom/11lifelong_harvard.pdf» (Aug. 2001 web-version, downloaded 9/11/2001)

¹¹ «Life Long Education : Scenarios for Future Information Societies», B. Sorensen, Workshop on Multimedia Information Systems, Seville 1996, summary of presentations, 4 ps.,
«www.jrc.es/cfapp/events/docs/mis-conf.html» (downloaded 8/11/2001)

προβληματισμών και καλλιέργειας. Χρειάζεται λοιπόν πολύ μελέτη και προσοχή στον τρόπο χορήγησής της.

Και άρα επίσης, οι πτυχιούχοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν εξυπακούεται ¹² πως, --επειδή μόνο και μόνο βρίσκονταν σε ένα πανεπιστημιακό περιβάλλον στο οποίο ενδεχομένως υπήρχε επαρκής δραστηριότητα από το ΚΣΕ του--, πως είναι προετοιμασμένοι για τον έγκαιρο και κατάλληλο τρόπο προγραμματισμού εκ μέρους τους **προσωπικών σχεδίων για συνεχή επιστημονικο-επαγγελματική επαναενημέρωση**. Ακόμη και εάν προέρχονται από κύκλο εντατικών σπουδών στο αντικείμενό τους και έχουν πρόσφατα αποφοιτήσει.

Αυτό ασφαλώς ισχύει και για τους εμπλεκόμενους με την συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως επαγγελματιών. Κατά τον Διεθνή Οργανισμό του Διαδικτύου ISOC ¹³, όσοι επαγγελματίες επιστήμονες και εκπαιδευτικοί ασχολούνται με το Διαδίκτυο οφείλουν να ενημερώνονται συνεχώς πάνω σε θέματα **προσβασιμότητας στην πληροφόρηση και την γνώση** :

«Continued education on issues of Internet accessibility is vitally important for anyone dealing with the Internet as a tool, from the programmer to the end user, from the legislator to the caregiver of persons with disabilities».

Η μαζικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (αποτέλεσμα της οποίας ήταν να πολλαπλασιασθούν τα Πανεπιστήμια και σε τοπικό επίπεδο), η κατά τόπους ανεργία, και η διεύρυνση του γνωστικού ορίζοντα κάθε γωνιάς μιας χώρας, όλα αυτά δείχνουν πως σημαντικό ρόλο στον σχεδιασμό αποκτά η **τοπικότητα**. Δεν είναι τυχαίο πως σε μεγάλες διεθνείς μελέτες ¹⁴ για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, η έμφαση στην συνεχιζόμενη εκπαίδευση δεν είναι πλέον προς το εθνικό επίπεδο αλλά προς την κατεύθυνση εξυπηρέτησης τοπικών αναγκών. Αυτό γίνεται, όχι τόσο, διότι αναμένονται θετικά αποτελέσματα επαγγελματικής φύσεως (καταπολέμηση και πρόληψη της ανεργίας, ανάγκες επανειδίκευσης στον ίδιο ή άλλους τομείς, *revocating*), αλλά επειδή θεωρείται πως οι δυνατότητες συνεχούς ενημέρωσης οφείλουν να βρίσκονται όσο πιο κοντά γίνεται στους τόπους ζωής και εργασίας των ανθρώπων.

Ενθαρρύνονται οι **συνεργασίες των τοπικών Ιδρυμάτων** τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η συγχώνευση πολλών διοικητικών παράλληλων λειτουργιών με την δημιουργία πιο ολοκληρωμένων «*campuses*», κλπ..

« New principles of HE organization at the local level : HE institutions must organize in the form of campuses integrated under a single administration, sharing material and human resources, creating a comprehensive curriculum, and encouraging exchanges between establishments. Entrepreneurial type operations must be encouraged in the areas of career advancement and continued education, both carried out via alumni associations and the availability of capital risk funding, especially in the fields of software engineering, biotechnology and materials. »

Η **σημασία της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης** σε ολόκληρο τον κοινωνικο-οικονομικό ιστό στην εποχή αυτή της μερικής αποβιομηχάνησης, με παράλληλη μεγέθυνση του τριτογενούς τομέα της

¹² «Environmental Training in Central & Eastern Europe : Built for Lasting Success ?», cover story of REC-EMTC (environmental management training courses of the SE-European network of Regional Environmental Centers), summer 1996, 5 ps.

«www.rec.org/REC/programs/EMTC/Insight/vol11/training.html» (downloaded 8/11/2001)

¹³ «Creating an Accessible InterNet», M. Barros-Bailey, P.G. Aguitar, M. R. Burks, the world Internet Society, February 2000, 8 ps., «www.isoc.org/oti/articles/0200/barros.html» (downloaded 8/11/2001)

¹⁴ «Higher Education in France and the International Migration of Scientists», 24 ps., Proceedings of the NSF Workshop on «Graduate education reform in europe, asia and the americas» and on «The international mobility of scientists and engineers», April 2000, published by the Sciences Resources Studies & Statistics Division of NSF, Report No. 00-318 (minor paraphrasing)

«www.nsf.gov/sbe/srs/nsf00318/c2s1.htm» (downloaded 8/11/2001)

οικονομίας, και της εκλογίκευσης των οικονομικο-επαγγελματικών δομών με παράλληλη πάταξη της παρα-οικονομίας, είναι πολύ μεγάλη. Αυτό παρουσιάζεται πολύ εύγλωττα από το εξής απόσπασμα κειμένου¹⁵:

« Deindustrialization, unemployment levels, persistent underground economies, low capacity of terciarization, predominating small business structures, productivity and competitiveness weaknesses, limitation in introducing innovations mean that there are scarcely any other alternative solutions other than those of continued education in upgrading skills and research. »

Η **πιστοποίηση της εγκυρότητας της εκπαίδευσης** που εισέπραξε ο πολίτης παρακολουθώντας και ενεργά συμμετέχοντας σε σεμινάρια και άλλες δραστηριότητες συνεχιζόμενης εκπαίδευσης θεωρείται¹⁶ μια πολύ πλέον σημαντική συνιστώσα νομιμοποίησης της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και της διαφοροποίησής της από πιθανόν ασύδοτες επιμορφωτικές δραστηριότητες. Συντείνει θετικά στα εξής :

- ψυχολογική επαναβεβαίωση της συνεχιζόμενης δυνατότητας του ατόμου για μάθηση
- επιβράβευση νέων γνώσεων και βελτιωμένων δεξιοτήτων που ταιριάζουν με την ραχοκοκκαλιά των γνωσιολογικών και επαγγελματικών χαρακτηριστικών και δυνατοτήτων του ατόμου (χρησιμοποιείται ο όρος *backbone*)
- αύξηση της ετοιμότητας για ενεργό συμμετοχή σε διαδικασίες αλλαγών, επιστημονικών επαγγελματικών και κοινωνικο-οικονομικών (χρησιμοποιείται η έκφραση «*readiness for active participation in a process of change*»)
- επιβεβαίωση πως τα εκμανθανόμενα ανήκουν μέσα σε ένα σύνολο δόκιμων αντικειμένων εκμάθησης (*verifiable subject areas*) και άρα συντείνουν στην δημιουργία ενός κοινά αποδεκτού στρώματος δεξιοτήτων (*common set of values*) που μπορούν να συνεισφέρουν στην οικοδόμηση ευνοϊκού κλίματος για συνεργασίες
- περαιτέρω εξοικείωση με την γρήγορη και αποτελεσματική διερεύνηση πηγών και την «διαγώνια» ανάγνωσή τους (*browsing efficiency*)

Βασική διαφοροποιός τακτική μεταξύ τυπικών προγραμμάτων σπουδών και προγραμμάτων προσφοράς μη-τυπικής εκπαίδευσης είναι¹⁷ πως στα συμβατικά παραδοσιακά προγράμματα η εκπαίδευση είναι ουσιαστικά μονόδρομος προσφοράς ενός πολύ συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προϊόντος (from pre-set contents to end-users), ενώ στα ευέλικτα προγράμματα προηγείται μια σημαντική φάση εξατομικευμένων σχεδιασμών από την διερεύνηση των προσωπικών ή κλαδικών αναγκών στον προσδιορισμό των πιθανά επιθυμητών, εκπαιδευτικής σημασίας, αξιών της εκπαιδευτικής υπηρεσίας που θα προσφερθεί «from educated guesses (to educational needs) to possible education values».

Κατά την γνώμη έγκυρων ειδικών¹⁸, τα Ιδρύματα της τριτοβάθμιας παρουσιάζουν το εξής **πλεονέκτημα** ως παροχείς συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, και γενικότερα εκπαίδευσης ενηλίκων : οι μεν ανεξάρτητοι ιδιωτικοί μη-πανεπιστημιακοί φορείς θεωρούνται επιρρεπείς σε αντι-επιστημονικές και αντιδεοντολογικές πρακτικές κατά την προσπάθειά τους να εναρμονίζονται γρήγορα και εκβιαστικά σε αυτό που θεωρούν κελεύσματα των καιρών (*institutions fully*

¹⁵ «The Relationship between Universities and Public/Private Sectors : Realities and Utopias», A. P. Munoz, Conference of the Eisenhower Exchange Fellows, Alicante Un. Spain, June 1997, ps. 38-49 (minor paraphrasing), «www.ua.es/es/internacional/eisenhower/CHATEREV.pdf» (downloaded 8/11/2001)

¹⁶ «Validation within Adult- and Continued Education», ESNAL Report on Sweden Norway and Finland, June 2000, 16 ps., [a report of the Virtual Academy on Quality Assessment & Accreditation of Prior Learning of the European Service Network for Adults Learning], «www.esnal.net/lib/valid.pdf» (downloaded 8/11/2001)

¹⁷ «Σενάρια για την Εκπαίδευση στον 21-ο Αιώνα», Εισήγηση Ερικ Μπαρτσεκλάθ, 6/11/2001, Στοά του Βιβλίου, ανεπίσημες σημειώσεις Α. Σιαπκαρά, 8 σελς.

¹⁸ «Today's Universities : Responsive, Resilient, or Rigid ?», E. El-Khawas, Higher Education Policy vol. 14, Pergamon Press, 2001, ps. 241-248

responsive and pro-active regarding market changes), ενώ ένα Πανεπιστήμιο που δεν διακατέχεται από εσωστρέφεια και λιμνάζουσες ιδέες και πρακτικές (*totally rigid institution*) μπορεί να προχωρά εκεί που πρέπει και συγχρόνως να αντιστέκεται στις εκχυδαιήσεις της αγοράς (*resilient/robust institution*).

Συμπερασματικά, το **έλλειμμα της χώρας** στον τομέα της μεταδευτεροβάθμιας και συνεχιζόμενης πανεπιστημιακής εκπαίδευσης φαίνεται να είναι πολύ μεγάλο. Αυτό αποτυπώνεται ευκρινώς στον παρακάτω **Πίνακα**¹⁹, όπου παρόλο πως το % του πληθυσμού που εμπλέκεται με τις εκπαιδευτικές και επιμορφωτικές διαδικασίες για την Ελλάδα παραμένει χαμηλότερο του μέσου ευρωπαϊκού όρου (για την εποχή εκείνη τουλάχιστον των στατιστικών στοιχείων), δεν φαίνεται καθόλου αυτό να εξισορροπείται με κατοπινή εκπαίδευση και κατάρτιση των ατόμων, όπου στις ηλικίες 35-44 η Ελλάδα κατέχει την τελευταία θέση μεταξύ των χωρών της ΕΕ. Άρα ο ρόλος των Ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας καθίσταται πολύ σημαντικός στην ανατροπή αυτής της αρνητικής κατάστασης.

Ποσοστό του πληθυσμού που συμμετέχει στην εκπαίδευση ή κατάρτιση ενηλίκων, Ευρωπαϊκή Ένωση (Άνοιξη 1994)		
Χώρα	Ηλικία 15-19 χρ.	Ηλικία 35-44 χρ.
Βέλγιο	84,2	2,5
Δανία	87,1	17,0
Γαλλία	92,5	2,6
Γερμανία	93,2	6,1
Ελλάδα	79,7	0,6
Ιρλανδία	82,7	3,8
Ιταλία	72,8	2,2
Λουξεμβούργο	80,3	2,7
Κάτω Χώρες	91,5	14,0
Πορτογαλία	71,2	3,1
Ισπανία	77,8	2,5
Ηνωμένο Βασίλειο	66,9	13,2
Σύνολο	81,3	5,8

4. Άλλοι Σχεδιασμοί ΔΒΕ του «ΕΠΕΑΕΚ II»

Πέρα από το Μέτρο 2.5 το οποίο ασχολείται αποκλειστικά με την ΔΒΕ, επιμέρους δράσεις ΔΒΕ υπάρχουν διάσπαρτες σε όλο το «ΕΠΕΑΕΚ II»²⁰, ανάλογα της προέλευσης των κονδυλίων. Η

¹⁹ Πηγή: Davis N. (1997), «Ποιός συμμετέχει στην εκπαίδευση και κατάρτιση; Ανασκόπηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο», στο CEDEFOP περιοδικό «Επαγγελματική Κατάρτιση», ειδικό τεύχος «Η διαβίου μάθηση, ανασκόπηση και προοπτικές», τευχ. 8/9, σελ. 35-40 (ευγενής καλωσύνη κ. Δ. Βεργίδη από την Εισηγητική Έκθεση για το νομοσχέδιο περί ΙΔΒΕ).

²⁰ «Συμπλήρωμα Προγραμματισμού», ΕΠΕΑΕΚ II, 29/5/2001, 491 σελς.

χρηματοδοτική προέλευση συνδέεται κατ' απόλυτο τρόπο με τον κάθε συγκεκριμένο Άξονα δράσης, και αποτελεί από τον Μάϊο του 2001 δέσμευση της χώρας έναντι της ΕΕ.

Ενέργεια 1.1.2 : Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας – Εκπαίδευση Ενηλίκων

Για τη χρονική περίοδο 2000-2006 προβλέπεται η ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου για την Εκπαίδευση Ενηλίκων. Βασικοί στόχοι του σχεδίου αυτού είναι, η παροχή πολλαπλών δυνατοτήτων για μάθηση σε ενήλικες, κυρίως σε αυτούς που στερούνται βασικών εκπαιδευτικών προσόντων, η ενίσχυση της απασχολησιμότητας τους, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων, καθώς και η συμβολή κατ' αυτόν τον τρόπο στην κοινωνική, πολιτιστική, οικονομική αλλά και βιώσιμη ανάπτυξη. Ακολουθούν οι προτεινόμενες κατηγορίες Πράξεων που αφορούν την ΔΒΕ.

Κατηγορία Πράξεων α : Επέκταση και αναβάθμιση του θεσμού των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας

Η προτεραιότητα που τίθεται στα πλαίσια αυτής της κατηγορίας είναι η ανάπτυξη Πράξεων που απευθύνονται σε νέους 18-30 ετών που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο και επιθυμούν να συμπληρώσουν τη βασική τους εκπαίδευση ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας και να γίνει με ευνοϊκότερους όρους η ένταξή τους σε αυτή. Στα πλαίσια αυτής της κατηγορίας θα διεξαχθεί έρευνα στις περιοχές εφαρμογής προκειμένου να καταγραφούν το μέγεθος της μαθητικής διαρροής, τα ποσοστά αναλαβησιμότητας και οι τοπικές ανάγκες. Θα γίνει επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και θα συνταχθούν Προγράμματα Σπουδών, που θα συνοδεύονται από τη συγγραφή και την παραγωγή του απαραίτητου εκπαιδευτικού και διδακτικού υλικού. Θα ενημερωθούν οι τοπικές κοινωνίες πάνω στη λειτουργία των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας. Τέλος, θα πραγματοποιηθεί αξιολόγηση και θα υπάρξει διάχυση των αποτελεσμάτων των Πράξεων. Οι απαραίτητες υποδομές και δίκτυα για 12 Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας και η προμήθεια του κατάλληλου εξοπλισμού προβλέπεται να υλοποιηθούν από πόρους ΕΤΠΑ του Μέτρου 5.1.

Κατηγορία Πράξεων β : Εκπαίδευση Ενηλίκων / Απόκτηση Βασικών Δεξιοτήτων (Basic Skills) και Δεξιοτήτων-Κλειδιών (Key- Skills) απαραίτητων για την επαγγελματική και κοινωνική εξέλιξη

Η προτεραιότητα που τίθεται στα πλαίσια αυτής της κατηγορίας είναι η ανάπτυξη διορθωτικών παρεμβάσεων και Πράξεων ώστε να καλυφθούν υπάρχοντα εκπαιδευτικά κενά και να αναπτυχθούν βασικές δεξιότητες, τόσο στον γενικό πληθυσμό, όσο και σε ειδικές κοινωνικές ομάδες (τσιγγάνους, φυλακισμένους, παλινοστούντες, κλπ.), συμβάλλοντας στην πρόληψη και στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Στα πλαίσια των Πράξεων θα συνταχθούν εθνικά εκπαιδευτικά προγράμματα (curricula) διαρθρωμένα σε επίπεδα και κύκλους σπουδών και θα παραχθεί το κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό. Θα υπάρξει ειδική εκπαίδευση των εκπαιδευτών ώστε να εξασφαλιστεί η επάρκεια τους για τη διδασκαλία ενηλίκων. Θα δημιουργηθούν κατάλληλες υποδομές και δίκτυα για την υποστήριξη της παρεχόμενης εκπαίδευσης, καθώς επίσης και αρχείο εκπαιδευτικών πηγών. Τέλος, θα εκπονηθούν μελέτες σχεδιασμού και αξιολόγησης (ex-ante, on-going, ex-post) και θα αναληφθούν δράσεις πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης για τη σημασία της εκπαίδευσης ενηλίκων και της δια βίου μάθησης

Κατηγορία Πράξεων γ : Εκπαίδευση ενηλίκων μεταναστών και άλλων ομάδων ενηλίκων στην ελληνική γλώσσα

Η προτεραιότητα που τίθεται στα πλαίσια αυτής της κατηγορίας είναι η εκπαίδευση ενηλίκων εργαζομένων μεταναστών στην ελληνική γλώσσα, ώστε να ενταχθούν αποτελεσματικά σε μια διαφοροποιημένη γλωσσικά και πολιτισμικά κοινωνία από εκείνη της προέλευσής τους. Στα πλαίσια αυτής της κατηγορίας Πράξεων θα συνταχθεί Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως ξένης σε ενήλικες μετανάστες και θα παραχθεί εκπαιδευτικό υλικό για τη

διασύνδεση της εκμάθησης της ελληνικής ως ξένης γλώσσας με την ελληνική αγορά εργασίας. Παράλληλα, θα εκπαιδευτούν εκπαιδευτές για να εξασφαλιστεί η επάρκεια τους για τη διδασκαλία ενηλίκων μεταναστών.

Ενέργεια 2.1.1 : Επιμόρφωση εκπαιδευτικών

Οι σημερινές "κοινωνίες της γνώσης και της πληροφορίας" απαιτούν από τον εκπαιδευτικό να είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται τις ανάγκες του μαθητή και του σχολείου, καθώς και τα μηνύματα των καιρών και να αναλαμβάνει τις απαραίτητες πρωτοβουλίες αλλά και τη σχετική ευθύνη, μέσα σε ένα πολύ γενικό πλαίσιο που θα καθορίζεται από την Πολιτεία. Για να μπορέσει να ανταποκριθεί ο εν ενεργεία εκπαιδευτικός στις σύγχρονες απαιτήσεις, πρέπει να καθιερωθεί μια συνεχής επιμορφωτική διαδικασία από την είσοδό του εκπαιδευτικού στο επάγγελμα έως την αφυπηρέτησή του. Μια πολύ γενική αρχή μπορεί να προσδιοριστεί ως εξής : επιβάλλεται μια επιμόρφωση μικρής, ως επί το πλείστον διάρκειας αλλά μεγάλης εμβέλειας, με κριτήριο τον αριθμό των επιμορφωμένων εκπαιδευτικών, αποκεντρωμένη, επαναλαμβανόμενη και πολυμορφική με αφετηρία τις εθνικές εκπαιδευτικές προτεραιότητες και τις διαπιστωμένες ανάγκες των εκπαιδευτικών.

Η επιμόρφωση περιλαμβάνει δραστηριότητες υποχρεωτικού ή προαιρετικού χαρακτήρα, που αποβλέπουν στην επαγγελματική και προσωπική εξέλιξη του εκπαιδευτικού. Στην επιδίωξη όλων των παραπάνω στόχων και πέρα από την αξιοποίηση μορφών επιμόρφωσης που εφαρμόστηκαν στο παρελθόν, καθώς και παράλληλα με την επισήμανση της ανάγκης για εκσυγχρονισμό της αρχικής ή βασικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, μπορούν και πρέπει να συμβάλλουν και νέες μορφές επιμόρφωσης, όπως είναι π.χ. η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε καινοτομίες, η ενίσχυση της συμμετοχής τους σε ερευνητικές δράσεις, η αυτοεπιμόρφωση, η ενδοσχολική επιμόρφωση και η εξ' αποστάσεως επιμόρφωση.

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας, τεχνικής και αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης περιλαμβάνει ποικιλία Πράξεων, αλλά αυτή η οποία έχει την δυναμικότερη πιστεύουμε παρουσία είναι η δημιουργία του παρακάτω μόνιμου εργαλείου επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Κατηγορία Πράξεων α : Ενίσχυση Οργανισμού Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών

Εκτιμάται ότι τα θέματα της συντονισμένης και συνεχούς επιμόρφωσης θα αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά μέσω της ίδρυσης του «Οργανισμού Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών», ο οποίος έχει αρμοδιότητα για όλα τα θέματα που αναφέρονται σε επιμορφωτικές δραστηριότητες, οι οποίες αφορούν τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, πλην της τριτοβάθμιας, και όλων των τύπων σχολείων και λαμβάνουν χώρα μετά την ολοκλήρωση της βασικής τους εκπαίδευσης, δηλαδή μετά τη λήψη του πρώτου πτυχίου υπό την έννοια πως ό,τι ακολουθεί τη βασική, χαρακτηρίζεται ως συνεχιζόμενη εκπαίδευση.

Συνεπώς, ο Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών θα έχει την εξής αποστολή :

- Το σχεδιασμό της επιμορφωτικής πολιτικής και την υποβολή σχετικών προτάσεων στο ΥΠΕΠΘ.
- Το συντονισμό όλων των μορφών και τύπων της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και των στελεχών της εκπαίδευσης, καθώς και την κατάρτιση στελεχών επιμόρφωσης
- Την υλοποίηση επιμορφωτικών προγραμμάτων και την ανάθεση επιμορφωτικού έργου σε αρμόδιους φορείς, την κατανομή και διαχείριση των πόρων που διατίθενται για το σκοπό αυτό.
- Την αξιολόγηση όλων των επιμορφωτικών δράσεων και την πιστοποίηση προσόντων και τίτλων επιμόρφωσης.
- την πιστοποίηση των επιμορφωτών και την δημιουργία μητρώου επιμορφωτών.

Στο πλαίσιο αυτής της κατηγορίας Πράξεων θα χρηματοδοτηθούν Πράξεις για τη λειτουργία του Οργανισμού Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών που θα αφορούν :

- τις απαραίτητες οργανωτικές μελέτες
- την εκπαίδευση του προσωπικού που θα στελεχώσει τον φορέα
- την εκπόνηση του σχεδίου του οργανισμού και για τις επιμορφωτικές δράσεις
- το λειτουργικό κόστος του φορέα μέχρι το έτος 2003 (μέχρις ότου ο φορέας να χρηματοδοτηθεί από τον τακτικό προϋπολογισμό)
- την εκπόνηση πρότυπων οδηγιών, διαδικασιών κλπ. σε σχέση με την εποπτεία και τον έλεγχο των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων
- την δημιουργία βάσης δεδομένων (εκπαιδευτών και εκπαιδευμένων)

Σημειώνεται ότι, ο Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών θα έχει επίσης την ευθύνη για την επίτευξη των στόχων της **e-europe**, σε σχέση με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα νέων τεχνολογιών σε συνεργασία με άλλους σχετικούς φορείς.

Ενέργεια 2.3.2 : Ανάπτυξη των Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων (ΤΕΕ) και των Σχολικών Εργαστηριακών Κέντρων (ΣΕΚ)

Απομονώνεται μόνο η παρακάτω κατηγορία πράξεων.

Κατηγορία Πράξεων ζ : Ενδοεπιχειρησιακή επιμόρφωση εκπαιδευτικών

Στόχος της κατηγορίας Πράξεων είναι η εφαρμογή ενδοεπιχειρησιακής επιμόρφωσης πιλοτικού χαρακτήρα, σε πραγματικές συνθήκες εργασίας, σε εκπαιδευτικούς μαθημάτων ειδικότητας των ΤΕΕ. Αφού επιμορφωθούν, οι εκπαιδευτικοί θα επιλέξουν την επιχείρηση που θα απασχοληθούν, από έναν κατάλογο επιχειρήσεων της ευρύτερης περιοχής τους και θα προσλαμβάνονται για διάστημα 1 μηνός, με καθήκοντα ανάλογα της ειδικότητάς τους και των δυνατοτήτων τους. Με την πιλοτική αυτή κατηγορία Πράξεων, οι εκπαιδευτικοί διαφόρων ειδικοτήτων, οι οποίοι δεν διαθέτουν πρόσφατη εργασιακή εμπειρία, θα εμπλακούν στο «εργασιακό γίνεσθαι» δημόσιων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων, αναλαμβάνοντας ρόλους και καθήκοντα, όπως ακριβώς και οι κανονικοί εργαζόμενοι της ίδιας ειδικότητας. Με τον τρόπο αυτό, προσδοκείται να αντληθούν από το χώρο δουλειάς οι απαραίτητες επαγγελματικές γνώσεις, δεξιότητες και πρακτικές, ώστε ο εκπαιδευτικός να τις μεταδώσει επιτυχώς στους μαθητές, με την κατάλληλη προσαρμογή της διδασκαλίας του. Η ενδοεπιχειρησιακή επιμόρφωση θα πραγματοποιηθεί πιλοτικά σε 60 ΤΕΕ και κατόπιν αξιολόγησης θα επεκταθούν στο σύνολο των ΤΕΕ της χώρας.

Μέτρο 2.6 Προγράμματα Προστασίας Περιβάλλοντος και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Απομονώνεται μόνο η παρακάτω κατηγορία πράξεων.

Κατηγορία Πράξεων ι : Προγράμματα Δια Βίου Εκπαίδευσης

Στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ Ι χρηματοδοτήθηκαν ενέργειες με κύριο στόχο να δημιουργηθούν δομές στήριξης και να αναπτυχθεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα «Δια βίου εκπαίδευσης». Όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι ενέργειες αυτές αφορούσαν το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, τα Προγράμματα Σπουδών Επιλογής τα Προγράμματα Ανοικτής και εξ' Αποστάσεως Μάθησης, τα Προγράμματα Συμπληρωματικής Εκπαίδευσης κλπ. Με την παρούσα κατηγορία πράξεων προωθείται αφενός η ενίσχυση των ήδη υπάρχοντων προγραμμάτων, (εμπλουτισμός, επέκταση, αναμόρφωση, παραγωγή νέου εκπαιδευτικού υλικού κλπ.) και αφετέρου ο σχεδιασμός και υλοποίηση νέων κύκλων σπουδών δια βίου μέσα από τις υπάρχουσες δομές του ΕΑΠ και από την δημιουργία των ΙΔΕ και των Δικτύων Συνεργασίας σε θεματικά πεδία που έχουν άμεση σχέση με την περιβαλλοντική εκπαίδευση και γενικότερα το περιβάλλον.

Μέτρο 4.2 Προγράμματα Υποστήριξης των Γυναικών στις Προπτυχιακές και Μεταπτυχιακές Σπουδές, και Ειδικά Προγράμματα Σπουδών & Έρευνας για τις Γυναίκες

Απομονώνεται μόνο η παρακάτω κατηγορία πράξεων.

Κατηγορία Πράξεων στ : Δια βίου εκπαίδευση γυναικών

Η παρούσα κατηγορία Πράξεων στοχεύει στην παροχή εναλλακτικών μορφών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και επιμόρφωσης σε γυναίκες. Μέσω αυτών των προγραμμάτων θα προωθηθεί η βελτίωση της κινητικότητας των γυναικών στον εργασιακό χώρο, θα διευκολυνθεί η

προσαρμοστικότητα τους καθώς και η επαφή τους με τον χώρο των νέων τεχνολογιών και τις νέες απαιτήσεις στην αγορά εργασίας. Ειδική βαρύτητα θα δοθεί στην παροχή δια βίου εκπαίδευσης σε θέματα ισότητας των φύλων, και στη δημιουργία συνθηκών για την προσέλκυση γυναικών σε τομείς όπου η παρουσία τους είναι περιορισμένη. Εμφαση θα δοθεί στην εκπαίδευση των γυναικών σε σπουδές πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών ώστε να καλυφθεί το κενό του εναλφαβατισμού στην χρήση τεχνολογιών πληροφορικής. Επισημαίνεται ότι αναμένεται να ψηφιστεί νόμος, ο οποίος θα αφορά την δια βίου εκπαίδευση. Σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον νόμο, ιδρύεται σε κάθε Ίδρυμα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης το Ινστιτούτο Δια Βίου Εκπαίδευσης (ΙΔΕ) το οποίο έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα οργάνωσης και λειτουργίας των προγραμμάτων και των εν γένει δραστηριοτήτων δια βίου εκπαίδευσης.

Στα πλαίσια της παρούσας κατηγορίας Πράξεων, θα υλοποιηθούν ενδεικτικά οι ακόλουθες επιμέρους δράσεις :

- Προγράμματα επιμόρφωσης : τα προγράμματα αυτά θα είναι βραχυχρόνια και τουλάχιστον 80 ωρών μέσα από ανεξάρτητες διδακτικές ενότητες και οδηγούν σε πιστοποιητικό επιμόρφωσης.
- Προγράμματα πτυχίου : τα προγράμματα αυτά είναι αντίστοιχα των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών που παρέχονται στα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οδηγούν σε χορήγηση ισότιμου πτυχίου. Απευθύνονται σε γυναίκες άνω των 25 ετών με απολυτήριο Ενιαίου Λυκείου ή με αντίστοιχο τίτλο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης : τα προγράμματα αυτά είναι περίπου 80 ωρών και απευθύνονται αποκλειστικά σε πτυχιούχους Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οδηγούν σε χορήγηση πιστοποιητικού συνεχιζόμενης εκπαίδευσης.
- Προγράμματα συμπληρωματικής εκπαίδευσης : τα προγράμματα αυτά είναι μεγαλύτερης διάρκειας (άνω των 200 ωρών) απευθύνονται σε πτυχιούχους Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οδηγούν σε χορήγηση πιστοποιητικού συμπληρωματικής εκπαίδευσης.

Θα είναι δυνατή η παρακολούθηση μεμονωμένων διδακτικών ενοτήτων που οδηγούν σε χορήγηση πιστοποιητικού επιτυχούς παρακολούθησης των αντίστοιχων ενοτήτων. Τονίζεται ότι η μορφή των συγχρηματοδοτούμενων Πράξεων θα οριστικοποιηθεί με βάση την τελική μορφή του Νόμου που θα αφορά την δια βίου εκπαίδευση.

Μέτρο 5.2 Αναβάθμιση Υποδομών & Εξοπλισμών για την Βελτίωση της Ποιότητας της Εκπαίδευσης

Απομονώνεται μόνο η παρακάτω κατηγορία πράξεων, από την οποία θα μπορούν να διατεθούν κάποια περιορισμένα κονδύλια για τις υποδομές των ΙΔΒΕ, είτε αυτές αφορούν τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας γενικά, είτε τα ειδικά Μέτρα για το Περιβάλλον και τις Γυναίκες.

Ενέργεια 5.2.8 : Υποστήριξη λοιπών Δράσεων του ΕΚΤ που απαιτούν Εξοπλισμό

Οι Πράξεις που θα χρηματοδοτηθούν θα σχετίζονται με την ανάπτυξη υλικοτεχνικής υποδομής που κρίνεται απαραίτητη για την υλοποίηση αντίστοιχων Πράξεων των Αξόνων 2 και 3 και δεν προβλέπονται στις προηγούμενες κατηγορίες Πράξεων.

5. Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.) σύμφωνα με το Ν. 2552/97 προσφέρει σπουδές από απόσταση. Το συγκριτικά μεγαλύτερο ποσοστό του ενεργού πληθυσμού της χώρας δεν έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει πτυχίο ή να βελτιώσει τις γνώσεις του με μεταπτυχιακές σπουδές παρακολουθώντας

προγράμματα σπουδών που απαιτούν φυσική παρουσία, όπως των συμβατικών πανεπιστημίων. Δυσκολίες που γίνονται πιο έντονες για τους κατοίκους απομακρυσμένων από τα Πανεπιστήμια περιοχών καθώς και τους κατοίκους των νησιών²¹.

Ο αριθμός των φοιτητών του ΕΑΠ αποδεικνύει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών, ακόμα και από τα αστικά κέντρα που διαθέτουν πανεπιστήμια, είναι ηλικίες που συμμετέχουν στην αγορά εργασίας. Το πανεπιστήμιο επικέντρωσε το ενδιαφέρον του στην προσφορά προγραμμάτων για την απόκτηση πρώτου πτυχίου σε γνωστικά αντικείμενα για τα οποία δεν προσφέρονταν σπουδές από τα άλλα πανεπιστήμια, και σε σπουδές που υπάρχει μεγάλη ζήτηση και ανάγκη από την κοινωνία. Το ίδιο έγινε και για το φάσμα των μεταπτυχιακών σπουδών που μεγάλο μέρος της αποβλέπει στην αναβάθμιση των εκπαιδευτικών της χώρας και σε θέματα όπως: διοίκησης και διαχείρισης, του περιβάλλοντος και σε άλλες κατευθύνσεις που υπάρχουν ανάγκες ειδίκευσης.

Σε πρώτη φάση με χρηματοδότηση από το Β΄ ΚΠΣ έγιναν τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών, και ολοκληρώθηκε ένας μεγάλος αριθμός συγγραμμάτων, από τα οποία εκτυπώθηκαν περίπου 250 συγγράμματα, ενώ από το 2002, τρίτο έτος λειτουργίας των προγραμμάτων σπουδών, εκτυπώνονται για να χρησιμοποιηθούν το Φθινόπωρο του 2002 άλλα 250 περίπου συγγράμματα. Για την προετοιμασία των συγγραμμάτων συνεργάστηκαν περίπου 2000 Έλληνες ΔΕΠ και Ειδικοί Επιστήμονες καθώς και έλληνες επιστήμονες του εξωτερικού καθώς και ορισμένοι ξένοι ειδικοί.

Αποστολή του Ε.Α.Π. είναι η εξ αποστάσεως παροχή προπτυχιακής και μεταπτυχιακής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, με την ανάπτυξη και αξιοποίηση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού και μεθόδων διδασκαλίας. Στους σκοπούς του Ε.Α.Π. εντάσσεται η προαγωγή της επιστημονικής έρευνας στο πεδίο της μετάδοσης της γνώσης από απόσταση. Το Ε.Α.Π. είναι το 19-ο Ελληνικό Α.Ε.Ι. Όπως και τα άλλα Α.Ε.Ι. είναι Ν.Π.Δ.Δ. αυτοτελές και αυτοδιοικούμενο. Η λειτουργία του καθορίζεται από το Ν.2552/97.

ΤΟ ΕΑΠ ΣΗΜΕΡΑ	
1. Αριθμός προπτυχιακών φοιτητών	5890
2. Αριθμός μεταπτυχιακών φοιτητών	4908
3. Αριθμός προσφερόμενων Προγραμμάτων Σπουδών	22
4. Αριθμός προσφερόμενων Θεματικών Ενοτήτων	107
5. Υποψήφιοι για φοίτηση στο προσεχές ακαδημαϊκό έτος	44000
6. Προσφερόμενες θέσεις για το προσεχές ακαδημαϊκό έτος	5560+57(ΑΜΕ)
7. Συνολικά αποφοιτήσαντες (μαζί με τα πιστοποιητικά μεταπτυχιακής επιμόρφωσης)	1031
8. Σύνολο εκδοθέντων βιβλίων από το ΕΑΠ	258
9. Αριθμός υποτροφιών από το 1998 μέχρι σήμερα	500
10. Αρ. μελών του Συνεργαζόμενου Εκπ. Προσωπικού	453
11. Αρ. μελών του Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού	13
12. Διοικητικό Προσωπικό	
α) Μόνιμοι (ΑΣΕΠ)	14
β) Αορίστου χρόνου	5
γ) Σύμβαση έργου	40
13. Αποσπασμένοι Εκπαιδευτικοί	22
14. Αρ. νέων προγραμμάτων που θα προσφερθούν το 2003	8 – 11

²¹ Το κείμενο της ενότητας αυτής από τον κ. Σ. Αμούργη του ΕΑΠ.

15. Πόλεις που γίνονται οι ΟΣΣ	Αθήνα – Θεσσαλονίκη – Πάτρα – Ηράκλειο – Ιωάννινα - Ξάνθη
16. Οικονομικά στοιχεία	
Κρατική επιχορήγηση στα πλαίσια του τακτικού προϋπολογισμού για το 2002	1.714.000 ευρώ
Κρατική επιχορήγηση στα πλαίσια του προϋπολογισμού Δημοσίων δαπανών για το 2002	-----
Επιχορήγηση από ευρωπαϊκά προγράμματα για το 2002	2.695.226,60 ευρώ
Οικονομική συμμετοχή φοιτητών	528,25 ευρώ/ θεματική ενότητα

ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

... που οδηγούν σε **Πτυχίο**

1. Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό
2. Σπουδές στον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό
3. Σπουδές στις Φυσικές Επιστήμες
4. Πληροφορική
5. Ισπανική γλώσσα & Πολιτισμός

... που οδηγούν σε **Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης**

1. Διασφάλιση Ποιότητας
2. Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός Πόλεων & Κτιρίων
3. Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός Έργων Υποδομής
4. Διαχείριση Αποβλήτων
5. Διαχείριση Τεχνικών Έργων
6. Σεισμική Μηχανική & Αντισεισμικές Κατασκευές
7. Προχωρημένες Σπουδές στη Φυσική
8. Κατάλυση & Προστασία του Περιβάλλοντος
9. Σπουδές στην Εκπαίδευση
10. Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία
11. Μεταπτυχιακή Εξειδίκευση Καθηγητών Αγγλικής Γλώσσας
12. Μεταπτυχιακή Εξειδίκευση Καθηγητών Γαλλικής Γλώσσας
13. Μεταπτυχιακή Εξειδίκευση Καθηγητών Γερμανικής Γλώσσας
14. Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων
15. Διοίκηση Μονάδων Υγείας
16. Διοίκηση Υπηρεσιών Υγείας του Ε.Σ.Υ.
17. Τραπεζική
18. Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων
19. Γραφικές Τέχνες – Πολυμέσα

... που οδηγούν σε **Πιστοποιητικό Μεταπτυχιακής Επιμόρφωσης**

1. Εξέλιξη του Παιδιού στο Κοινωνικό Περιβάλλον
2. Εκπαιδευτική Έρευνα στην Πράξη
3. Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων
4. Εκπαίδευση Ενηλίκων
5. Ανοικτή & Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Το πρώτο έτος (1999-2000) υποβλήθηκαν 23.941 αιτήσεις για 5000 θέσεις, το 2000-2001 υποβλήθηκαν 49.997 αιτήσεις για 5.500 θέσεις και το 2001-2002 συνολικά 45.000 περίπου

αιτήσεις. Υπολογίζεται ότι από τον ενεργό πληθυσμό περίπου 2 εκ. άτομα που εργάζονται στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα είναι πιθανόν σε κάποια φάση της σταδιοδρομίας τους να προσφύγουν σε ανανέωση, αναβάθμιση ή εξειδίκευση των γνώσεών τους. Τα στοιχεία που ακολουθούν προκύπτουν από την συστηματική ανάλυση των δημογραφικών χαρακτηριστικών των πρώτων εισαχθέντων φοιτητών στο ΕΑΠ.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΓΓΡΑΦΩΝ 1999-2000:

Συνολικά υποβλήθηκαν **23.941** αιτήσεις. Συνολικά εισήχθησαν από όλους τους νομούς της Ελλάδος **4.537** φοιτητές εκ των οποίων μικρός αριθμός (24) Ελλήνων από 9 χώρες του εξωτερικού (7 από την Ε.Ε. και 2 από άλλες χώρες). Οι αιτήσεις υποβλήθηκαν με δύο τρόπους :

- 1) μέσω Διαδικτύου: **11.735** εκ των οποίων οι **6.706** για προπτυχιακά προγράμματα και οι **5.029** για μεταπτυχιακά προγράμματα και
- 2) μέσω ειδικού εντύπου: **12.206** (με ηλεκτρονική καταχώριση στοιχείων μέσω OMR).

A) ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ :

Σε **5** προγράμματα εισήχθησαν **2.556** άτομα (από όλους τους νομούς της χώρας) εκ των οποίων το: **46,64%** Άνδρες, **53,36%** Γυναίκες, **77,47%** ήταν ηλικίες **26-45** ετών (ενώ το **46,44%** ήταν ηλικίες **31-45** ετών), **93,85%** είχε απολυτήρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με χαρακτηρισμό «Καλά» έως «Άριστα» (ενώ το **39,67%** «Πολύ Καλά» και **3,87%** «Άριστα»).

B) ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ :

Σε **11** προγράμματα εισήχθησαν **1.981** άτομα, από όλες τις περιοχές της χώρας, εκ των οποίων το :

- 42,81%** Άνδρες, **57,19%** Γυναίκες
- 95,66%** είναι πτυχιούχοι Ελληνικών Ιδρυμάτων, **4,34%** Ξένων Ιδρυμάτων
- 80,57%** είναι απόφοιτοι ΑΕΙ, **15,85%** απόφοιτοι ΤΕΙ
- & **3,58%** είναι απόφοιτοι άλλων ανώτερων ιδρυμάτων
- 91,72%** είναι ηλικίας από 26-55 ετών, **35,89%** είναι ηλικίας από 23-30 ετών (οι δεύτεροι συνήθως φεύγουν για μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό)
- 67,90%** είχε χαρακτηρισμό πρώτου πτυχίου «Πολύ Καλά» και «Άριστα», ενώ το **32,10%** είχε χαρακτηρισμό πρώτου πτυχίου «Καλά»
- 67,14%** είχε αποκτήσει το πρώτο πτυχίο πριν από 5-20 χρόνια, δηλαδή είναι άτομα που επιδιώκουν συνέχεια στην κατάρτισή τους και έχουν ήδη εισέλθει στην αγορά εργασίας

Από την *ανάλυση των πληροφοριών για τις εγγραφές* του ακαδημαϊκού έτους 1999-2000 φαίνονται τα ποσοτικά στοιχεία που επιβεβαιώνουν την επίτευξη των στόχων του ΕΑΠ. Συγκεκριμένα :

- Εξυπηρετούνται κάτοικοι από όλους τους Νομούς της χώρας και τις πιο απομακρυσμένες περιοχές.
- Προσφέρονται σπουδές που καλύπτουν ανάγκες διά βίου εκπαίδευσης εφόσον : το **77,47%** των **προπτυχιακών φοιτητών** είναι ηλικίας 26-45 ετών, δηλαδή ενηλίκων που έχουν εισέλθει στην αγορά εργασίας και επιθυμούν να βελτιώσουν/διευρύνουν τις γνώσεις τους, και το **91,72%** των **μεταπτυχιακών φοιτητών** είναι ηλικίας 26-55 ετών που επιθυμούν να συμπληρώσουν τις γνώσεις τους και να ειδικευτούν.
- Το σημαντικό ποσοστό των γυναικών δείχνει επίσης ότι προσφέρεται δεύτερη ευκαιρία σε ένα αριθμό ατόμων που λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων δεν είχαν την δυνατότητα να σπουδάσουν ή να μετεκπαιδευτούν : το **53,36%** των **προπτυχιακών φοιτητών** είναι γυναίκες και το **57,19%** των **μεταπτυχιακών φοιτητών** είναι επίσης γυναίκες.
- Η αναλογία των αιτήσεων του πρώτου έτους λειτουργίας (5 προς 1) ως προς τις προσφερόμενες θέσεις δείχνει τις ανάγκες για τριτοβάθμια εκπαίδευση από άτομα που ουσιαστικά δεν είχαν δεύτερη ευκαιρία για σπουδές. Η αναλογία αυτή είναι σημαντική δεδομένου ότι, όπως

αναφέρεται και προηγουμένως, όχι μόνο δεν υπήρξε ευρεία προβολή του ΕΑΠ αλλά υπήρξε σύγχυση του κοινού με άλλες μορφές εκπαίδευσης (Λαϊκό Πανεπιστήμιο Δήμων κ.ά.), καθώς επίσης και δυσπιστία λόγω άγνοιας για το νέο θεσμό.

Από τα ανωτέρω φαίνεται σαφώς ότι το έργο ανταποκρίνεται πλήρως στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και στις Κοινοτικές Επιταγές :

- **Βελτίωση της Απασχολησιμότητας**, με την προσφορά δεύτερης ευκαιρίας για Πανεπιστημιακές σπουδές ή και ειδίκευση σε εργαζομένους και
- **Ενίσχυση των πολιτικών ίσων ευκαιριών για γυναίκες και άνδρες**, με τη Μέθοδο Εκπαίδευσης από Απόσταση δεδομένου ότι προσφέρεται η δυνατότητα σπουδών σε γυναίκες που λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων δεν μπορούν να παρακολουθούν με φυσική παρουσία σπουδές σε συμβατικά Πανεπιστήμια.

Στο τέλος του φυλλαδίου ακολουθούν ορισμένα δείγματα των συγγραμμάτων που εκδόθηκαν από το ΕΑΠ.

6. Ο Απώτερος Στόχος για την Δια Βίου Μάθηση

Στη 19^η σύνοδο της UNESCO, που έγινε στο Ναϊρόμπι το 1976 ²², υιοθετήθηκε ο παρακάτω ορισμός για την ΔΒΕ ²³:

« Ο όρος 'διαβίου' εκπαίδευση και μάθηση δηλώνει ένα χωρίς όρια σχήμα που αποβλέπει στην αναμόρφωση του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος και στην ανάπτυξη του εκπαιδευτικού δυναμικού έξω απ' αυτό.... Η εκπαίδευση και η μάθηση δεν περιορίζονται στη σχολική φοίτηση, πρέπει να επεκτείνονται σε ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου, να περιλαμβάνουν όλες τις δεξιότητες και όλους τους κλάδους της γνώσης, να χρησιμοποιούν όλα τα δυνατά μέσα και να δίνουν την ευκαιρία σε όλους τους ανθρώπους για πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Οι εκπαιδευτικές και οι σχετικές με τη μάθηση διαδικασίες στις οποίες τα παιδιά, οι νέοι άνθρωποι και οι ενήλικοι όλων των ηλικιών εμπλέκονται στη διάρκεια της ζωής τους, σε οποιαδήποτε μορφή, πρέπει να θεωρηθούν ως ένα σύνολο. »

Όπως διαπιστώνουμε, η UNESCO δίνει στον όρο δια βίου εκπαίδευση ένα δυναμικό περιεχόμενο και όχι απλώς περιγραφική σημασία. Επίσης, δεν συγγέεται ο θεσμός (εκπαίδευση) με το αποτέλεσμα (μάθηση) και αποδίδεται η ίδια βαρύτητα στα μέσα και στο σκοπό. Το υπαρκτό αυτό πρόβλημα ²⁴ του ενιαίου τρόπου με τον οποίο πρέπει να αντιμετωπίζονται όλες οι μορφές τα είδη και τα επίπεδα ΔΒΕ έχει γίνει πλήρως κατανοητό στην Ελλάδα, κυρίως από τα δύο Υπουργεία που εμπλέκονται στα θέματα Εκπαίδευσης-Κατάρτισης-Εργασίας, δηλαδή από το Υπουργείο Παιδείας και το Υπουργείο Εργασίας.

Τα δύο αυτά Υπουργεία έχουν ξεκινήσει διαδικασίες που ανοίγουν τον δρόμο για την αναβάθμιση του θεσμού της Διαβίου Εκπαίδευσης. Έτσι ο κάθε πολίτης θα έχει τη δυνατότητα πρόσβασης σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης σε κάθε στάδιο της ζωής του, είτε για να ενισχύσει τα επαγγελματικά του εφόδια, είτε για να αλλάζει επαγγελματική ενασχόληση, είτε για να εμπλουτίσει

²² ΟΥΝΕΣΚΟ, Απόφαση για την ανάπτυξη της επιμορφώσεως ενηλίκων, Nairobi 26 Νοεμβρίου 1976, εκδ. ΥΠΕΠΘ, Διεύθυνση Επιμορφώσεως Ενηλίκων, σελ. 9.

²³ από Ημερίδα «Ανώτατη Εκπαίδευση: Παρόν και Μέλλον» της γραμματείας της τομεακής επιτροπής για τα ΑΕΙ & ΤΕΙ του ΠΑΣΟΚ, Κόραβελ, 11/11/2001, ομιλία Δ. Βεργίδη

²⁴ από Ημερίδα «Ανώτατη Εκπαίδευση: Παρόν και Μέλλον» της γραμματείας της τομεακής επιτροπής για τα ΑΕΙ & ΤΕΙ του ΠΑΣΟΚ, Κόραβελ, 11/11/2001, ομιλία Μ. Γεωργακόδη, Προέδρου του ΕΚΕΠΙΣ

τις γνώσεις του και να αναπτυχθεί πνευματικά. Δύο σημαντικές παράμετροι που θα ορίσουν τη στρατηγική της χώρας μας στη Διαβίου είναι :

- Η σύνδεση της Αρχικής με τη Συνεχιζόμενη Κατάρτιση, και
- Η Πιστοποίηση άτυπων γνώσεων και δεξιοτήτων.

Επίκεντρο ενός τέτοιου συστήματος αποτελεί η **ανάπτυξη μιας ενιαίας μεθοδολογίας** που :

- Θα ορίζει το απαιτούμενο κάθε φορά επαγγελματικό προφίλ κατά ειδικότητα ή επάγγελμα,
- Θα προσδιορίζει το σύνολο των γνώσεων και ικανοτήτων που απαιτούνται για κάθε επάγγελμα,
- Θα καθορίζει ένα ενιαίο σύστημα ανίχνευσης και αναγνώρισης της μη τυπικής μάθησης καθώς και τη δυνατότητα συμπλήρωσης των μαθησιακών κενών όπου αυτά υπάρχουν και τελικά,
- Θα θεσπίζει ένα μηχανισμό πιστοποίησης και αναγνώρισης των επαγγελματικών προσόντων με στόχο την κοινωνική προστασία και ισότητα για τους εργαζόμενους και τελικά την αύξηση της αποτελεσματικότητας της κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού και τη βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση.

Οι ρυθμίσεις αυτές θα επηρεάσουν καθοριστικά τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης εφόσον η πιστοποίηση επαγγελματικών προσόντων ανεξάρτητα του τρόπου απόκτησής τους, καθιερώνει νέες διαδρομές απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων, και ανοίγει τον δρόμο για τη συνεχή εκπαίδευση. Το **βασικό επιχείρημα** το οποίο επιτρέπει σε μια δημοκρατική κοινωνία, --χωρίς να της δημιουργεί τύψεις--, να ενδιαφέρεται όλο και περισσότερο για μεγαλύτερη γνώση και περισσότερη «αριστεία» σε αυτήν καθώς ανεβαίνει κανείς την κλίμακα των εκπαιδευτικών βαθμίδων, αρθρώνεται στο 6-ο Κεφάλαιο του Υπομνήματος της Επιτροπής Ντελόρ της ΟΥΝΕΣΚΟ (1996). Αναφέρεται δε ως «the vital need to combat under-achievement».

Η επιτροπή «Ντελόρ» της ΟΥΝΕΣΚΟ θεώρησε πως έπρεπε να βρεθεί ένα **θεωρητικό κοινωνικό εργαλείο** το οποίο, --και ενώ θα εφαρμοζόταν με ακριβώς τους ίδιους όρους σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες--, αυτό θα απεδείκνυε την **νομιμότητα του εκλεκτισμού** στις ανώτατες βαθμίδες, έστω και εάν όλα έδειχναν εκ των προτέρων υπέρ της κοινωνικής αναγκαιότητάς του (*social utilitarianism*) ούτως ή άλλως. Μάλιστα, στόχος του κοινωνικο-θεωρητικού αυτού εγχειρήματος ήταν η πλήρης διαφύλαξη του δικαιώματος όλων των πολιτών για πρόσβαση στο σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος εκάστης χώρας.

Επιχειρήθηκε λοιπόν μια **σύνθετη κοινωνική φιλοσοφία «προσβασιμότητας» και «καταπολέμησης του under-achievement»**. Όπου δηλαδή, από την μία, οι κοινωνίες υποστηρίζουν με ενεργά μέτρα την «προσβασιμότητα των πολιτών στις εκπαιδευτικές ευκαιρίες» καταπολεμώντας τους αποκλεισμούς λόγω μη-εκπαιδευτικών λόγων (φτώχεια, φύλο, μετανάστες, κλπ.), και από την άλλη, οι κοινωνίες πασχίζουν όπως τα εκπαιδευόμενα άτομα --τα οποία εμπλέκονται στην κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα-- να μην υπο-εκμεταλλεύονται τα εκπαιδευτική οφέλη που προσφέρει η αντίστοιχη βαθμίδα.

Αυτό το τελευταίο είναι το **«under-achievement»** (υπο-απόδοση;) δηλαδή να αποτραπεί τα άτομα τα οποία έχουν επιλεγεί με βάση τα δικαιώματα και τις επιδόσεις τους σε μια βαθμίδα και είδος εκπαίδευσης να μην αποδώσουν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους. Με αυτή την οπτική, τα ακραία τουλάχιστον φαινόμενα της πρόωρης αποχώρησης (φαινόμενο *«dropping out»*, όπως η σχολική διαρροή), της σχολικής και πανεπιστημιακής αποτυχίας (*school & academic failure*), και της λιμνάζουσας φοίτησης και μαθητείας (*stagnant student status*) οφείλουν να εξαληφθούν πλήρως.

Τονίζεται μάλιστα πως αυτές δεν είναι ευχές για την αυταρχική (διάβαζε αντικοινωνική) αποτελεσματικότητα (διάβαζε οικονομικίστικη) ενός εκπαιδευτικού συστήματος εν τω συνόλω του, αλλά μια **ουμανιστική προοπτική** για ανάπτυξη του ατόμου (*personal development*), αίσθηση αυτο-εκπλήρωσής του (*personal fulfillment/gratification*) και συνολικότερη δυνατότητα κοινωνικής συνοχής (*social cohesion*). Ζητούμενο πρέπει να είναι πάντα η οργανωμένη υποβοήθηση του

ατόμου από την κοινωνία (διάβαζε εκπαιδευτικό σύστημα τυπικής, άτυπης και μη-τυπικής εκπαίδευσης) για να αναπτύξει και να συνεχίζει να αναπτύσσει πλήρως τις δυνατότητές του (*full potential*).

Άρα, για την όποια περαιτέρω μόρφωση και τις καλές επιδόσεις σε αυτή, πρέπει κανείς πάντοτε να εξετάζει το **τρίπτυχο « Πρόσβαση + Excellence + Combatting Under-Achievement »**. Επιχειρείται παρακάτω μια αναλυτική εξέταση της παραπάνω ιδέας, όπως αυτή πηγάζει από το πλαίσιο του 4-ου Κεφαλαίου του Υπομνήματος της Επιτροπής Ντελόρ της ΟΥΝΕΣΚΟ (1996), ένα κεφάλαιο που ασχολείται με αυτό που αποκαλεί «**πυλώνες της μάθησης**» :

« Ο εσωτερικός θησαυρός του Ανθρώπου είναι οι τέσσερις πυλώνες της μάθησης για γνώση, πράξη, συνύπαρξη, και ύπαρξη. Οι τέσσερις αυτές περιοχές οφείλουν να αλληλο-συμπληρώνονται καθόλο το μήκος της ανθρώπινης ζωής, και να λαμβάνουν χώραν με τον φυσικότερο δυνατό τρόπο, δηλαδή στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα και τους χρόνους βολής των ατόμων. »

Το παραπάνω θέτει την ευρύτερη δυνατή μορφή ενός πλαισίου στήριξης των προσπαθειών για δια βίου μάθηση ενός ατόμου (*lifelong learning*). Ακόμα και η σειρά των τεσσάρων κρύβει μια **σημαντική φιλοσοφία**. Η ανάπτυξη της αυτογνωσίας και όλων των ιδιοτήτων εσωστρέφειας έρχεται τελευταίο στον κατάλογο. Προηγούνται οι τέχνες του «ευδοκίμου πράττειν» και της «αγαθής συνύπαρξης» με τους συνανθρώπους μας, όπως θα έλεγαν οι αρχαίοι. Και όλων, προηγείται η μάθηση της γνώσης αυτής καθεαυτής, η οποία και ασφαλώς έχει πολύ περισσότερο σχέση με την πρωταρχική διεργασία της διανοητικού τύπου μάθησης.

Ο κάθε πυλώνας αναπτύσσεται με τις δικές του εσωτερικές συνιστώσες, τις οποίες αφήνουμε στην γλώσσα του αγγλικού κειμένου (προς άρση παρεξηγήσεων οι οποίες ενδέχεται να προέκυπταν από μετάφραση ή περίφραση των όρων). Τα αποκαλούμε «**μαθητέα**» (νεολογισμός για «τα προς μάθησιν»), και σε καθένα από αυτά θα εξετάσουμε τί απαρτίζει βασικό χαρακτηριστικό μιάς ελλιπούς απόδοσης (*under-achievement*) στα πλαίσια της τριτοβάθμιας, και πώς μια στρατηγική για «*excellence*» θα έδιδε λύσεις.

«Under-Achievement» στην Γνώση.

Πρώτος πυλώνας, η **μάθηση για γνώση** (*learning to know*). Αποτελείται από τρεις επιμέρους «μαθητέα» :

- **broad knowledge** : Το εύρος σε βασικές γνώσεις κινδυνεύει ενδεχομένως στα πανεπιστημιακά ΠΣ εάν αυτά υποταχθούν πλήρως στην λογική της αγοράς. Άρα ΠΣ με γερά «*fundamental science courses*» έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να προετοιμάσουν κατάλληλα τους φοιτητές τους για κατοπινές μεταπτυχιακές σπουδές επιπέδου.
- **specific expertises** : Η ανάγκη για συγκεκριμένες επιστημονικές δεξιότητες οφείλουν να φέρουν τα ΠΣ κοντύτερα στις επιστημονικο-τεχνολογικές εξελίξεις και εξειδικεύσεις, και άρα αυτό θα συντείνει στην άρθρωση αργότερα ποιοτικότερων και ρεαλιστικότερων σπουδών μεταπτυχιακής εξειδίκευσης.
- **learning to learn** : Η μετάδοση της έφεσης για συνεχή μάθηση είναι «εκ των ουκ άνευ» για μια πολιτική τόνωσης της συνεχιζόμενης επιστημονικο-επαγγελματικής κατάρτισης, και της «δια βίου εκπαίδευσης» εν γένει. Άρα, τα Πανεπιστήμια οφείλουν να φροντίζουν όπως τα «Κέντρα Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης» λειτουργούν ως ειδικού τύπου «κέντρα αριστείας» που αφορούν τις μεθόδους διδασκαλίας γενικότερα, εφόσον καλούνται να εξυπηρετούν όχι μόνον πτυχιούχους αλλά και αποφοίτους άλλων βαθμίδων εκπαίδευσης.

Σημαντικός είναι επίσης ο ρόλος των Πανεπιστημίων στην εκλογικευμένη δημιουργία μιας «**παγκόσμιας κοινωνίας της γνώσης**» (*knowledge society*), εφόσον αυτά κατέχουν και την πρωτοπορία δημιουργίας νέων γνώσεων (κυρίως βασικής έρευνας), διαθέτουν τις πιο πλήρεις επιστημονικές βιβλιοθήκες, και τα πιο ευέλικτα εργαστήρια. Γενικά επισημαίνεται πως για ένα

τόσο φιλόδοξο εγχείρημα, την παγκόσμια κοινωνία της διασυνδεδεμένης γνώσης, η διεθνής κοινότητα οφείλει να προβαίνει σε μεγιστοποίηση της χρησιμότητας που προκύπτει από κάθε υπαρκτή πηγή πληροφόρησης και γνώσης (*resource usage maximization*), μια σημαντική εκ των οποίων είναι ασφαλώς η διεθνής πανεπιστημιακή κοινότητα.

Μια πηγή «*under-achievement*» των ανθρώπων αποτελεί η ασάφεια (*fuziness*) για το ποιές εξελίξεις της Πληροφορικής τον/την επηρεάζουν, και ο εκνευρισμός (*frustration*) ο οποίος προκύπτει από την εκβιαστική καθοδήγηση των εργαλείων της Πληροφορικής από την αγορά. Οι πολίτες θα έπρεπε, στον αγώνα τους για «*IT literacy skills*», να έχουν το δικαίωμα να καθοδηγούνται από πιστοποιημένους φορείς στο να καταλαβαίνουν τι αποτελεί «πληροφορικό αλφαριθμητισμό», μια βασική δηλαδή «εγγραμματοσύνη» πάνω στα «*information technologies*», πού στον τομέα αυτό σταματά η απλή τεχνοχρησία και ξεκινά η πραγματική τεχνογνωσία, και ποιές συγκεκριμένες δεξιότητες πληροφορικής είναι διαχρονικότερης αξίας και γνωσιολογικής εμβέλειας και όχι τεχνητό πρόσκαιρο δημιούργημα της «αγοράς». Τα Πανεπιστήμια εγγυώνται στον τομέα αυτό μια πιο αξιόπιστη προσέγγιση από ότι άλλοι φορείς οι οποίοι βρίσκονται κοντύτερα στον ανταγωνισμό και μακρύτερα από τον κόσμο παραγωγής των πληροφορικών καινοτομιών.

Μεγάλη επίσης σημασία, σε αυτή την μετα-βιομηχανική εποχή της πληροφορίας, αποδίδεται και στην δυνατότητα του ανθρώπου για **απομνημονεύσεις και συνειρμούς** :

« The development of memory skills and comparative thinking is an excellent tool for countering the overpowering stream of instant information put out by the media and the Internet. Human selectivity and associative memorization outperform computers when it comes to establishing connections between facts that at first have apparently very little to do with each other. »

Η συσσώρευση τέτοιας σοφίας σε κάθε άτομο, τον/τήν εφοδιάζει με την ικανότητα να διαθέτει οξυμένο αισθητήριο για την αξιοπιστία των δήθεν «δεδομένων» που τον/την κατακλύζουν, γεγονός απαραίτητο για να εργάζεται ένας επιστήμονας απερίσπαστος από αμφισβητίσιμης επαληθευσιμότητας δήθεν «γνώσεις».

«Under-Achievement» στην Πράξη.

Δεύτερος πυλώνας, η μάθηση για πράξη (*learning to do*). Πέντε «μαθητέα» :

- **occupational skills** : Η απόκτηση επαγγελματικών δεξιοτήτων στα επιστημονικά επαγγέλματα δεν μπορεί να είναι άλλη από την σχολαστική και διαδραστική απόκτηση ειδικών και γενικών δεξιοτήτων, μέσα και έξω από τα ΠΣ. Άρα, ένα ποιοτικό ΠΣ οφείλει να εμπεριέχει την δυνατότητα για οργανωμένη επαγγελματική μαθητεία (Πρακτική Άσκηση), την μελέτη υποδειγματικών «μελετών περίπτωσης» (*case studies*), την επίλυση ρεαλιστικών προβλημάτων (*problem-based learning*), κλπ..
- **multi-situation competence** : Εγγύηση για την απόκτηση επαγγελματικής ευελιξίας αποτελεί η προ-εμπειρία που μπορεί κανείς να αποκτήσει μέσα στα καλά μόνο Πανεπιστήμια όπου καλλιεργείται η διεπιστημονικότητα, όπου απαιτούνται Μαθήματα επιστημονικής διασποράς (*science distribution requirements*) από άλλα Τμήματα, και όπου κάποια Μαθήματα επικεντρώνονται σε ρεαλιστικά προβλήματα μεγάλης κλίμακας και απαιτούν πολυσχιδή ενασχόληση εντός και εκτός της προδιαγεγραμμένης ύλης. [Ιδε επόμενη παράγραφο για ιδιαίτερη τοποθέτησή μας επί του θέματος].
- **teamwork** : Αναπτύσσεται μέσω διαφόρων τεχνικών, όπως από «*project-oriented learning*», «*study groups*», «*student panels*», κλπ.. Όσο πιο περφοεκτιονιστικό είναι ένα Πανεπιστήμιο, τόσο περισσότερο πειραματίζεται με τέτοιες διδακτικές-μαθησιακές διαδικασίες, και τόσο περισσότερο δεν τις φοβάται.
- **informal social & work experiences** : Η πίστωση με διδακτικές-πιστωτικές μονάδες (*credits, units*) έξω-πανεπιστημιακών εμπειριών (*skill certification, academic accreditation of life experiences*) δεν είναι ζητούμενο μόνο για ενήλικες κάποιας προχωρημένης ηλικίας οι οποίοι επιθυμούν να εισαχθούν σε κάποιο επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ισχύει για όλους,

εφόσον είναι σήμερα κοινή παραδοχή πως ο τριτογενής τομέας της οικονομίας (*service industries*) και πολλές αξιόλογες γραφειακού-επιχειρησιακού τύπου δεξιότητες απαιτεί, και αποτελεί στον ανεπτυγμένο κόσμο την μεγαλύτερη πηγή άτυπης οικονομίας (*informal economy*). Και πάλι, όσο πιο περφοεκτιονιστικό είναι ένα Πανεπιστήμιο, τόσο περισσότερο δεν φοβάται να εμπλακεί με τέτοιες κοινωνικο-εκπαιδευτικά δίκαιες διαδικασίες.

- ***alternating study & work*** : Η περιοδική αποχώρηση από το Πανεπιστήμιο για την κάλυψη κάποιων αναγκαστικών τετραμήνων μαθητείας σε επιχειρήσεις και οργανισμούς (*terms of cooperative practice schooling*) είναι κοινός τόπος σε πολλά Πανεπιστήμια όπου το ΠΣ προβλέπει τέτοιες λειτουργίες. Η πρόκληση είναι να επεκταθεί και σε άτομα τα οποία έχουν αποχωρήσει από την τριτοβάθμια πριν από καιρό, καθώς και σε άλλους οι οποίοι θα πρωτογίνουν φοιτητές σε νεότευκτα προγράμματα ευέλικτης εγγραφής (*flexible registration*). Και πάλι, όσο πιο περφοεκτιονιστικό είναι ένα Πανεπιστήμιο, τόσο περισσότερο δεν φοβάται να εμπλακεί με τέτοιες επαγγελματικο-εκπαιδευτικά ευέλικτες διαδικασίες.

Προαναφέρθηκε η ανάγκη για ***απόκτηση επαγγελματικής ευελιξίας*** (*professional flexibility*). Αυτή δεν οφείλεται αναγκαστικά από τον έξωθεν εκβιασμό για αλλαγή επαγγελματικής κατεύθυνσης λόγω επαπειλούμενης ανεργίας, αλλά και λόγω προσωπικών επιλογών μετατόπισης του εργασιακού μας ενδιαφέροντος (*interest shift*). Εγγύηση για μια τέτοια αλλαγή εργασιακής κατεύθυνσης (*job shift*), --έτσι μάλιστα ώστε αυτά τα δύο (ενδιαφέρον, επαγγελματική ευκαιρία) ει δυνατόν να συμβαδίζουν--, είναι η προ-εμπειρία που μπορεί κανείς να αποκτήσει μέσα στα καλά μόνο Πανεπιστήμια όπου καλλιεργείται η διεπιστημονικότητα, όπου απαιτούνται Μαθήματα επιστημονικής διασποράς (*science distribution requirements*) από άλλα Τμήματα., και όπου κάποια Μαθήματα επικεντρώνονται σε ***ρεαλιστικά προβλήματα μεγάλης κλίμακας*** (*large-scale team projects*). Η εξήγηση για τα τελευταία είναι η εξής : για τα διάφορα υποπροβλήματα απαιτείται ομαδική εργασία, και έτσι το κάθε μέλος έχει ένα διαφορετικό ρόλο να παίζει στις διαφορετικές υπο-ομάδες στις οποίες συμμετέχει (*cross-assignments*). Άρα, μόνο Τμήματα τα οποία εμπλέκονται στην πράξη σε τέτοιες μεθόδους, ακριβώς επειδή είναι «κέντρα αριστείας» και αναλαμβάνουν μεγάλα επιστημονικά έργα για λογαριασμό τρίτων, μπορούν να προσφέρουν τέτοιες φοιτητικές εμπειρίες.

«Under-Achievement» στην Συνύπαρξη.

Τρίτος πυλώνας, η ***μάθηση για συνύπαρξη*** (*learning to live together*). Τέσσερα «μαθητέα» :

- ***understanding other people and cultures*** : Κατανόηση των άλλων και των γενικών πολιτισμικών χαρακτηριστικών τους.
- ***appreciation of interdependence*** : Αντίληψη της πολυπλοκότητας στις διασυνδέσεις μεταξύ των ανθρώπων και στην σχέση της κοινωνίας με την φύση.
- ***managing conflicts*** : Δεξιότητες κατανόησης, διαιτησίας και ειρηνικής επίλυσης των ανθρώπινων, φιλοσοφικο-ιδεολογικών, πολιτικο-οικονομικών, εθνο-γεωγραφικών, περιβαλλοντικών και μανατζερίστικων κρίσεων.
- ***value-ing pluralism, mutual understanding and peace*** : Εκτίμηση του πολιτισμικού πλουραλισμού και της σημασίας της ειρήνης.

Το πρώτο και το τέταρτο συνδέονται, αφού η κατανόηση της διαφορετικότητας και ο αλληλοσεβασμός με τους άλλους, --ως διαφορετικών ιδιοσυγκρασιών και ως φορέων διαφορετικού πολιτιστικού *background*--, βοηθά, σε ατομικό επίπεδο, την επίτευξη της φιλίας και, σε ομαδικό επίπεδο, την επίτευξη της ειρήνης. Ακολουθεί συζήτηση μόνο ως προς την σημασία αυτών στον κόσμο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η ***κατανόηση των συνανθρώπων μας είναι σε δύο επίπεδα*** : (α). η κατανόηση αποδοχή αλληλοσεβασμός και συνύπαρξη των παιϊών μας ως μεμονωμένων ατόμων της δικής μας

ουσιαστικά «συνομοταξίας» (σε εθνότητα-γλώσσα-θρησκεία, και ανεξάρτητα φύλου-ενδιαφερόντων-ιδεολογίας και ατομικών διαφορών προσωπικότητας και τρόπου συμπεριφοράς), και (β). η κατανόηση αποδοχή αλληλοσεβασμός και συνύπαρξη ατόμων τα οποία προέρχονται από άλλες, τελείως διαφορετικές, «συνομοταξίες» (όχι μόνο σε εθνότητα-γλώσσα-θρησκεία, αλλά και σε πολιτιστική ταυτότητα και ψυχοκοινωνικό ιδιότυπο).

Τα **διεθνώς καλά Πανεπιστήμια** πάλι πρωτεύουν στο θέμα, διότι ελκύουν φοιτητές και καθηγητές από μεγάλο φάσμα διαφορετικών φυλών και χωρών. Σε συνδυασμό μάλιστα με την υποχρέωση να διαμένουν οι φοιτητές για 2-3 χρόνια εντός της πανεπιστημιούπολης (*in-campus residence*) σε οικοτροφεία (*dormitories, residence halls, student pension halls*) και οικιστικές αδελφότητες (*fraternities, sororoties*), η τριβή εξοικείωση και φιλία είναι μια καθημερινή υπόθεση.

Επίσης, οι μαθησιακές αυτές δεξιότητες **είναι η τομή** κατά κάποιο τρόπο των προηγούμενων μαθησιακών στόχων για εύστοχες πράξεις επαγγελματικής και ημι-επαγγελματικής φύσεως (όπου επαινείται το πνεύμα ομαδικής εργασίας, *teamwork*), και των επόμενων για ανάπτυξη προσωπικών δεξιοτήτων (όπου επαινείται η επικοινωνιακή δυνατότητα του κάθε ανθρώπου, *communication skills*). Και στα δύο, σημαντικό ρόλο φαίνεται να παίζει η ιδέα πως ο προσφορότερος και πρακτικότερος τρόπος για να κτισθεί μια τέτοια **διεπιστημονική ή διαπολιτισμική εμπιστοσύνη** είναι η συνεργασία που απαιτείται για την επίτευξη κάποιων κοινών στόχων (*common goals*), και προτείνεται σε προκαταρκτικό στάδιο η αλληλο-διδασκαλία και η αλληλο-ενημέρωση, τεχνική η οποία ακολουθείται ούτως ή άλλως σε πολλά πανεπιστημιακά σεμινάρια τα οποία λειτουργούν με την μέθοδο των «*student panels*».

Το δεύτερο και το τρίτο συνδέονται και αυτά, αφού η κατανόηση της πολυπλοκότητας και της αλληλο-εξάρτησης (*interdependence*) αποτελεί προϋπόθεση για να οδηγούμαστε σε διαδικασίες επίλυσης των αντιθέσεων που εμπεριέχουν (*conflict resolution*). Ακολουθεί συζήτηση μόνο ως προς την σημασία αυτών στον κόσμο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Σαφής περίπτωση ισχυρών αλληλο-εξαρτήσεων αποτελεί η μικρο-γεωγραφική και πλανητική διαταραχή η οποία έχει συμβεί στο Περιβάλλον. Η κατανόηση των περιβαλλοντικών κρίσεων αποτελεί σημαντική κατάκτηση στο μαθησιακό πεδίο του κάθε ανθρώπου. Τα δεδομένα σε θέματα όπως «προβλήματα υγείας από επιβαρύνσεις ρύπων», «αποστράγγιση αποθεμάτων και βιώσιμη ανάπτυξη», κλπ., αποτελούν γνώσεις οι οποίες γίνονται παρωχημένες με ταχείς ρυθμούς και χρειάζεται συνεχής ενημέρωση. Το ίδιο συμβαίνει και με διάφορα καυτά κοινωνικά προβλήματα. Η **περιβαλλοντική και κοινωνική ευαισθησία** αποτελούν εν πολλοίς διδάξιμα αντικείμενα, όπου ο φοιτητής ενθαρρύνεται να συμμετέχει ενεργά στους προβληματισμούς, αφού στους χώρους των Πανεπιστημίων καλλιεργείται ανεπιφύλακτα ο ακτιβισμός παντός τύπου. Στα καλο-οργανωμένα Πανεπιστήμια του εξωτερικού, οι φοιτητικές αυτές «λέσχες» (*clubs, groups*) αφθονούν.

Άλλη περίπτωση κρίσεων είναι αυτή που εμφανίζεται συχνά σε μανατζερίστικες καταστάσεις, κυρίως σε οργανισμούς με αυστηρές ιεραρχίες, ή για δυσκολο-επίλυτα προβλήματα.

« In the world of work, so many achievements would not have been possible if people had not successfully moved beyond the conflicts that generally arise in hierarchical organizations through their involvement in a common project. In the [latter stages] of education and in lifelong learning, education should encourage involvement in common projects, as an effective way of avoiding future conflicts or resolving latent conflicts. »

Η **επίλυση αντιθέσεων κατά την εξάσκηση του management** αποτελεί σημαντική πρόοδο στον χώρο της εργασίας, ελαττώνοντας τις αυθαιρεσίες, και αναδεικνύοντας τις αρετές όλων των εργαζομένων.

Ευεργετικό συνακόλουθο μιά τέτοιας τακτικής θα είναι και η μείωση του θλιβερού φαινομένου της υπο-χρησιμοποίησης των επιστημόνων στους χώρους δουλειάς, το οποίο φαινόμενο είναι ο

βασικότερος λόγος για *under-achievement* των πτυχιούχων και ένας από τους βασικότερους για *under-achievement* των οργανισμών και επιχειρήσεων, δηλαδή ολόκληρης της ελληνικής οικονομίας. Δυστυχώς μάλιστα, από ελληνικές στατιστικές φαίνεται πως αυτός είναι και ο σημαντικότερος παράγοντας για **προκαταβολικό «under-performance» των φοιτητών**, ιδία εκείνων οι οποίοι --ενώ διαπρέπουν κατά τις εισαγωγικές εξετάσεις--, όλο και περισσότερο επηρεάζονται αρνητικά από την εξοικείωσή τους με την «ελληνική πραγματικότητα».

«Under-Achievement» στην Ύπαρξη.

Τέταρτος πυλώνας, η **μάθηση για ύπαρξη** (*learning to be*). Οκτώ «μαθητέα» :

- **personality development** : Ανάπτυξη εκείνων των ατομικών γνώσεων και δεξιοτήτων τα οποία αναβαθμίζουν το ψυχολογικό, διανοητικό, πολιτισμικό και κοινωνικό προφίλ ενός εκάστου.
- **autonomy building** : Τόνωση της δυνατότητας για αυτόνομη ζωή και επαρκή βιοπορισμό, αντιμετώπιση οικογενειακών και εργασιακών δυσκολιών χωρίς κατάρρευση, δυνατότητα ρεαλιστικού σχεδιασμού μελλοντικών δράσεων για περαιτέρω «*professional & personality development*».
- **personal responsibility** : Προς εαυτόν, τους ανιόντες και κατιόντες αυτού, την κατανόηση και την τήρηση της επαγγελματικής δεοντολογίας. Στον πανεπιστημιακό χώρο το τελευταίο επιτυγχάνεται είτε με ειδικά «*humanity courses*» των οποίων ρητό αντικείμενο μελέτης είναι το καλούμενο «*responsibility of the scientist*», είτε μέσα από το γενικότερο πλαίσιο του «άρρητου ΠΣ» (*hidden curriculum*).
- **social judgement** : Σχηματισμός *intelligent* κοινωνικής γνώμης επί διαφόρων θεμάτων, κυρίως μετά από ενεργητική συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες που υπηρετούν το «κοινό καλό» (*good causes, the common good*). Σε αυτό βοηθούνται τα Πανεπιστήμια από την ύπαρξη διαφόρων «*social clubs*», πολλά των οποίων είναι παραρτήματα μη-κυβερνητικών μη-κερδοσκοπικών οργανώσεων ενδιαφερομένων πολιτών (*concerned citizens, ngo's*).
- **memory & reasoning** : Καλλιέργεια όλων των επιμέρους μηχανισμών μνημονικής και λογικής διεργασίας. Αυτά είναι, ούτως ή άλλως βέβαια, σημαντικά εργαλεία εργασίας για οποιαδήποτε πανεπιστημιακή σπουδή, πολύ περισσότερο από τις υπόλοιπες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Θεωρείται όμως απαραίτητο τα εφόδια να δίδονται με τρόπο οργανωμένο και παιδαγωγικό από την νηπιακή ηλικία.
- **aesthetic sense** : Όσο πιο επιφανές είναι ένα Πανεπιστήμιο, τόσο περισσότερο αυτό αποτελεί ένα χώρο πολιτισμού, και άρα η ανάπτυξη του αισθητικού κριτηρίου διευκολύνεται εκεί μέσα τα μέγιστα.
- **physical capacities** : Ανάπτυξη των σωματικών προτερημάτων για επίτευξη σωματικής και ψυχικής ευεξίας. Αυτό βοηθά και το «*autonomy building*», όχι μόνο για την διατήρησή του στην προχωρημένη ηλικία, αλλά και για την επαύξηση της δυνατότητας μας για προσφορά βοήθειας προς στον πλησίον μας.
- **communication skills** : Επικοινωνιακές δεξιότητες. [Ακολουθεί αναλυτικά]

Οι **επικοινωνιακές δεξιότητες** είναι πάρα πολλές, όπως *public relations, oral presentation, technical writing, speed reading, debating*. Τέτοιου είδους δεξιότητες αναλαμβάνουν συχνά να καλύψουν, για τους φοιτητές τους και τους πτυχιούχους, διάφορα *non-credit* σεμινάρια των «Κέντρων Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης» των Πανεπιστημίων. Σε πιο προχωρημένο επίπεδο, απαιτείται η κατανόηση διαφόρων κοινωνικο-ψυχολογικών κλάδων όπως *inter-personal dynamics, group dynamics, organizational & labour psychology, human factors*. Ακόμη και η κατανόηση των φυσιομετρικών και χωροταξικών αρχών που διδάσκει η εργονομία θεωρούνται απαραίτητα για στελέχη τα οποία επιδιώκουν την άνοδό τους σε διευθυντικές θέσεις.

Στα ακαδημαϊκά και επιστημονικά επαγγέλματα, πολύ σημαντικό είναι η κατανόηση των μηχανισμών που οδηγούν στην **δημιουργία των «gate-keepers»**, την τάση δηλαδή μέσα στους

οργανισμούς κάποιιοι συνάδελφοι να θεωρούνται οι *par excellence* «εγκέφαλοι» για την επίλυση διαφόρων θεμάτων που αντιμετωπίζουν οι περισσότεροι συνάδελφοι, συνεργάτες τους και μη. Αυτό αποδεικνύει πως αξία δεν έχουν οι επικοινωνιακές δεξιότητες από μόνες τους, αλλά η αξία του περιεχομένου που κανείς έχει να επικοινωνήσει στον άλλο. Βέβαια, όσο πιο εκλεπτισμένες είναι οι επικοινωνιακές δεξιότητες, τόσο καλύτερα μεταδίδεται η «σοφία» του ενός στον άλλο ή τους άλλους. «*Under-achievement*» αποτελεί για τα χαρισματικά αυτά άτομα, --και για τους οργανισμούς στους οποίους δουλεύουν--, να μην αναγνωρίζεται αυτή τους η δυνατότητα και προσφορά με κάποιο θεσμικότερο τρόπο. Εδώ έγκειται η μεγάλη διαφορά μεταξύ οργανισμών, όπου τα «*think-tanks*» κάνουν μελετημένη χρήση αυτού του «*brain-storming*», χωρίς να μποτιλιάρουν το άρρητο σύστημα αμοιβαίων γνωμοδοτήσεων του προσωπικού, το οποίο συνήθως βρίσκεται πάντα σε κατάσταση ενός «φρακαρισμένου συστήματος μονοδρόμων» που συγκεντρώνονται γύρω από κάποιους υπαλλήλους οι οποίοι παίζουν κομβικό ρόλο στις άρρητες αυτές διεργασίες γνωμοδότησης και επίλυσης.

Στην κατηγορία των κοινωνικών δεξιοτήτων, --σηματισμού δηλαδή ενός ατομικού πλαισίου κατανόησης των κοινωνικών φαινομένων και δυναμικών, και επακόλουθη επιλογή θεμάτων για ενεργή κοινωνική συμμετοχή--, η ΕΕ και ο ΟΗΕ ενθαρρύνουν τα μεν εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών όπως εμπλέκονται ενεργά και δυναμικά με θέματα «*civic education and the practice of citizenship*», τα δε συστήματα κοινωνικής πολιτικής να δίδουν όντως στους πολίτες την δυνατότητα για την πραγματοποίησή τους. Επειδή ο απόφοιτος της δευτεροβάθμιας είναι ακριβώς στην ηλικία επίσημης ενηλικίωσης για να ασκήσει αυτά τα δικαιώματα, είναι χρέος αυτού του επιπέδου εκπαίδευσης να ασχοληθεί με τον τομέα αυτόν. Το πρόβλημα όμως που προκύπτει, --από το γεγονός πως η δευτεροβάθμια επεκτείνεται συνήθως πέραν του υποχρεωτικού κύκλου 6-10 ετών υποχρεωτικής εκπαίδευσης (ανάλογα με την χώρα)--, είναι πως θα πρέπει κάποιιοι κοινωνικοί φορείς να μεριμνούν προς την κατεύθυνση της «*αγωγής του πολίτη*» και μετά τον κύκλο υποχρεωτικής εκπαίδευσης, αφού μια εις βάθος προσέγγιση των σχετικών θεμάτων στις ηλικίες 12-14 θεωρείται αρκετά πρόωρη. Τα Πανεπιστήμια καλούνται, σε συνεργασία με τους «Συλλόγους Γονέων αποχωρησάντων Μαθητών» των εκπαιδευτηρίων δευτεροβάθμιας της περιοχής τους, να δώσουν το «καλό παράδειγμα», οργανώνοντας τα σχετικά σεμινάρια.

Γενικά, απαιτείται σημαντική κοινωνική προσφορά των Ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας στην ζωή των περιοχών όπου εδρεύουν. Η *σχέση Πανεπιστημίων-δευτεροβάθμιας* είναι πολλαπλή : σεμινάρια προς μελλοντικούς φοιτητές, σεμινάρια προς τους γονείς τους, «*open-house*» των εγκαταστάσεων τους, γνωμοδοτήσεις για την δημιουργία εργαστηρίων (φυσικής, χημείας, βιολογίας, Η/Υ), δικαιώματα χρήσης των βιβλιοθηκών τους, δημιουργία και φιλοξενία προχωρημένων σχολικών μαθημάτων στο Διαδίκτυο, κλπ.. Αλλιώς θεωρείται πως το Πανεπιστήμιο καλλιεργεί προκαταβολικά την περιορισμένη πρόσβαση σε αυτά των παιδιών που είναι «*under-privileged*» εν σχέσει με εκείνα των οποίων ή οι γονείς έχουν άμεση σχέση με την ακαδημαϊκή κοινότητα ή η φοίτηση γίνεται μέσα σε σχολεία υπό την άμεση εποπτεία των παιδαγωγικών σχολών (*college-affiliated high schools*). Βλέπουμε δηλαδή ακόμη και εδώ πώς συνδέεται το θέμα του «*accessibility*» με το θέμα του πιθανού μελλοντικού «*under-achievement*».

Τέλος, να αναφερθεί πως, --με βάση τις θεωρίες της προηγούμενης δεκαετίας--, το γενικό ζητούμενο (στον αγώνα για οργανωμένη από την Πολιτεία καταπολέμηση του «*under-achievement*» εκάστου ανθρώπου) είναι η ανάπτυξη του «*full potential*» όλων των ανθρώπων, όπου αυτό βέβαια αποτελεί μια εξατομικευμένη υπόθεση και είναι συνάρτηση της *συναισθηματικής νοημοσύνης* (*emotional intelligence*) που διαθέτει το κάθε άτομο, όσο και εάν αυτή θα μπορούσε να είναι αντικείμενο κάποιων σχετικών βελτιώσεων μέσω των διαδικασιών μάθησης.

« More than ever before, the essential task of education seems to be to make sure that all people enjoy the freedom of thought, judgement, feeling and imagination to develop their talents and keep control of as much of their lives as they can. »

Χωρίς να ασπάζεται κανείς το βρετανικό μοντέλλο εκπαίδευσης (το οποίο επιτρέπει σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα και μέσα σε κάθε σχολική και ακαδημαϊκή μονάδα να υπάρχει «εκπαίδευση δύο ταχυτήτων»), πολύς διάλογος γίνεται σήμερα σχετικά με το **δικαίωμα των ταλαντούχων** παιδιών και ενηλίκων να υποβοηθούνται και αυτά για την επίτευξη των πραγματικών δυνατοτήτων τους. Αλλιώς, υπάρχει και εδώ «*under-achievement*». Να υποβοηθούνται, όχι βέβαια για μια προνομιακή μεταχείριση, --με την έννοια της επιβράβευσης του υψηλού ή τιμωρίας του χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού *status* της καταγωγής τους--, αλλά με βάση τις πραγματικά *exceptional* επιδόσεις τους. Π.χ. στα αθλητικά, τις καλές τέχνες, τις θετικές επιστήμες, κλπ..

Σε αυτό τον διάλογο, που διεξάγεται με έντονο τρόπο την τελευταία διετία στα εκπαιδευτικά συνέδρια περιοδικά και ιστοσελίδες, **η συζήτηση περιστρέφεται** πρωτίστως γύρω από τα εξής θέματα :

- ***talented children*** : Το δικαίωμα των επιστημονικά διαπιστωμένων ταλαντούχων παιδιών για περαιτέρω καλλιέργεια του ταλέντου τους μέσα από το ίδιο το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα.
- ***early admissions*** : Το δικαίωμα των αριστούχων εφήβων, οι οποίοι έχουν τελειώσει πρόωρα όλο το βασικό *curriculum* σχολικών μαθημάτων, να γίνονται δεκτοί για σπουδές τριτοβάθμιας πριν την πλήρη αποφοίτησή τους από την δευτεροβάθμια.
- ***sandwich programmes*** : Το δικαίωμα των καλών φοιτητών να ολοκληρώνουν τις βαθμίδες πανεπιστημιακής εκπαίδευσης σε μικρότερους από τους προβλεπόμενους χρόνους, και αφού γίνουν συμπτώξεις στην απονομή των ενδιάμεσων πτυχίων. Π.χ. ταυτόχρονη λήψη μπάτσελορ και μάστερς, συνέχιση μεταπτυχιακών σπουδών προς το διδακτορικό χωρίς την λήψη του μάστερς, κλπ.. Είναι λάθος να πιστεύεται στην Ελλάδα πως τα προγράμματα αυτά κάνουν αβαρίες στο σύνολο των παρεχομένων γνώσεων. Στο *background* τους, στηρίζονται πάνω σε ενδο-πανεπιστημιακά συστήματα εντατικής «ακαδημαϊκής Συμβουλευτικής».

Συμπέρασμα :

Υπάρχει πολύ έδαφος το οποίο πρέπει να καλυφθεί ακόμη από τη χώρα μας στην ΔΒΕ. Τα διεθνή εμπνευσμένα κείμενα, καθώς και τα «best practices» που ήδη υπάρχουν διεθνώς, αφθονούν. Το **«ΕΠΕΑΕΚ II» αποτελεί μια σύγχρονη παρέμβαση που υπόσχεται πολλά**. Ήδη από την εποχή των αρνητικών στοιχείων του 1994 (Πίνακας της τρίτης ενότητας) λειτουργούν στην Ελλάδα το ΕΑΠ, τα ΚΕΚ και τα «Κέντρα Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης» των Πανεπιστημίων και ΤΕΙ. Σήμερα δρομολογούνται τα «Σχολεία Β' Ευκαιρίας», τα ΙΔΒΕ και η σύνδεση της αρχικής με την συνεχιζόμενη κατάρτιση. Ενδιαμέσως αποφοιτούν νέου τύπου απόφοιτοι από νέου τύπου σχολεία της δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας, δηλαδή από τα ΤΕΕ και τα ΙΕΚ. Όταν υπάρχει εκπαιδευτική πολυμορφία, όταν εισάγονται παντού οι ΤΠΕ, όταν καλύπτεται όλο και μεγαλύτερο φάσμα επιμορφωτικών προσπαθειών, τότε είναι σίγουρο πως τα πράγματα πάνε καλύτερα.

Η **σημασία της εκπαιδευτικής πολυμορφίας** εμφανίζεται πολύ εύγλωττα στο ακόλουθο απόσπασμα από το προλογίζον κείμενο του Jacques Delors ²⁵, το οποίο την συνδέει άμεσα με την ΔΒΕ :

« Learning throughout life makes it possible [to each individual] to organize the various stages of education [in such a way so as] to provide for [the most convenient] passage from one stage to another, and [makes it also possible to the central educational planners] to diversify the paths through the system, while enhancing the value of each. This could [very well] be a way of avoiding the invidious choice between selection by ability, which increases the number of academic failures and the risks of [social] exclusion, and the same education for all, which can inhibit talent. »

- - -

²⁵ Όλα τα αποσπάσματα που εμφανίζονται στην παρούσα τελευταία ενότητα της μελέτης προέρχονται από το κυρίως κείμενο του Υπομνήματος της Επιτροπής Ντελόρ της ΟΥΝΕΣΚΟ.